

Výchova dětí předškolního věku matkami samoživitelkami

Kristýna Jurášková

Bakalářská práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Kristýna Jurášková
Osobní číslo:	H22214
Studijní program:	B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Výchova dětí předškolního věku matkami samoživitelkami

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury z oblasti výchovy a vzdělávání dětí, včetně specifických potřeb dětí předškolního věku matek samoživitelek.

Vymezení terminologie a teoretických východisek týkajících se efektivních výchovných metod a strategií pro matky samoživitelky a role mateřských škol v podpoře těchto rodin.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím rozhovorů.

Zpracování, vyhodnocení a interpretace získaných dat.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a formulace závěrů výzkumu.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Biblarz, T. J., & Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3–22. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x>.
- Corneau, G. (2012). *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Portál.
- Hejzlarová, M. E. (2011). Měkké aspekty samoživitelství a nástroje veřejné politiky. *Fórum sociální politiky*, 5(3), 19–22. <https://www.rilsa.cz/clanek/mekke-aspekty-samozivitelstvi-a-nastroje-verejne-politiky/>
- Matějček, Z. (2013). *Co, kdy a jak ve výchově dětí* (6. vyd.). Portál.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (3. vyd., přeprac. a dopl.). Karolinum.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Barbora Plisková, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **8. ledna 2025**
Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2025**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 8. ledna 2025

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení bakalářské práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na bakalářské práci pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval(a); v případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor;
- odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....

podpis autora

ABSTRAKT

Tato práce má teoreticko-empirický charakter a zaměřuje se na výchovu dětí předškolního věku matkami samoživitelkami. Teoretická část se věnuje výzvám, kterým čelí matky samoživitelky, se zaměřením na sociální, ekonomické a psychologické faktory, které ovlivňují jejich výchovu. Práce rozebírá roli matky jako jediného pečovatele a živitele, často v nepřítomnosti mužského vzoru. Praktická část práce představuje kvalitativní výzkum založený na polostrukturovaných rozhovorech s matkami samoživitelkami vychovávajícími děti předškolního věku. Cílem výzkumu bylo odhalit specifické výchovné přístupy, které tyto matky používají, výzvy, kterým čelí, a jejich vnímání role předškolního vzdělávání při podpoře matky i dítěte. Výsledky ukazují, že zatímco matky samoživitelky používají různé přístupy pro vyvážení autority a podpory, čelí značným výzvám, jako jsou finanční potíže a sociální stigma. Výzkum zdůrazňuje také důležitost komunitní a institucionální podpory, zejména ze strany předškolních zařízení.

Klíčová slova: matka samoživitelka, sociální stigma, psychická odolnost, výchova dítěte, škola a rodina

ABSTRACT

This thesis adopts a theoretical and empirical approach to analyzing the parenting of preschool-aged children by single mothers. The theoretical part explores the challenges faced by single mothers, focusing on the social, economic, and psychological factors that influence their parenting practices. It delves into the role of the mother as the sole caregiver and breadwinner, often in the absence of a male role model. The practical part of the thesis presents a qualitative research study based on semi-structured interviews with single mothers raising preschool-aged children. The aim of the research was to understand the specific parenting strategies they adopt, the challenges they face, and their perceptions of the role of preschool education in supporting both the mother and the child. The findings show that while single mothers employ various strategies to balance authority with support, they face significant challenges such as financial pressures and social stigma. The research highlights the importance of community and institutional support, particularly from preschool environments, in alleviating some of these pressures.

Keywords: single mother, social stigma, mental resilience, child parenting, school-family relationship

Chtěla bych tímto ze srdce poděkovat své vedoucí bakalářské práce, PhDr. Barboře Pliskové, Ph.D., za její pomoc, trpělivost a odborné vedení. Její podpora a cenné rady mě provázely celým procesem psaní této práce a díky jejímu přístupu jsem se mohla posouvat dál.

Obrovské poděkování patří i mé rodině a přátelům, kteří byli mojí oporou po celou dobu studia i při psaní této práce. Děkuji, že jste stáli při mně, i když jsem se občas ztrácela v nesčetných termínech a povinnostech. Vaše podpora pro mě znamená víc, než slova dokážou vyjádřit. Bez vás bych tuto práci nikdy nedokončila, a proto je i vaše zásluha na jejím výsledku. Děkuji vám.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 MATKA SAMOŽIVITELKA	13
1.1 PŘÍČINY VZNIKU SAMOŽIVITELSTVÍ.....	13
1.2 SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOT MATEK SAMOŽIVITELEK	14
1.3 PSYCHOLOGICKÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ŽIVOT MATEK SAMOŽIVITELEK	16
2 SPECIFIKA VÝCHOVY A PŘÍSTUPŮ MATEK SAMOŽIVITELEK	18
2.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝCHOVNÝCH PŘÍSTUPŮ.....	18
2.2 VÝCHOVNÉ PŘÍSTUPY V RODINÁCH MATEK SAMOŽIVITELEK.....	20
2.3 OBTÍŽE A VÝZVY VE VÝCHOVĚ DĚTÍ MATKAMI SAMOŽIVITELKAMI	21
2.4 ROLE MATKY A VLIV NEPŘÍTOMNOSTI OTCE NA VÝCHOVU	22
3 ROLE MATEŘSKÉ ŠKOLY V PODPOŘE MATEK SAMOŽIVITELEK.....	24
3.1 SPOLUPRÁCE MATEK SAMOŽIVITELEK S MATEŘSKOU ŠKOLOU	24
3.2 SOCIÁLNÍ A PEDAGOGICKÁ PODPORA ZE STRANY MATEŘSKÉ ŠKOLY	25
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	27
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	28
4.1 CÍLE VÝZKUMU	28
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	28
4.3 VÝZKUMNÝ PŘÍSTUP A METODY SBĚRU DAT.....	29
4.3.1 Otázky polostrukturovaného rozhovoru.....	30
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	30
4.5 PRŮBĚH SBĚRU DAT.....	32
4.6 ANALÝZA A ZPRACOVÁNÍ DAT	33
5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ.....	35
5.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ.....	35
5.1.1 Každodenní zkušenosti matek samoživitelek při výchově dětí.....	35
5.1.2 Role mužského vzoru a jeho absence.....	38
5.1.3 Spolupráce s MŠ a vliv MŠ na výchovu	40
5.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	42
5.3 SELEKTIVNÍ KÓDOVÁNÍ	42
6 VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ.....	44
6.1 DISKUSE.....	46
6.2 LIMITY	47

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	51
SEZNAM OBRÁZKŮ	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
SEZNAM TABULEK	55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

Téma výchovy dětí předškolního věku u matek samoživitelek jsem si zvolila především z osobního zájmu o oblast rodiny, výchovy a každodenních výzev, které s sebou samoživitelství přináší. Na základě osobní zkušenosti jsem se poměrně často setkávala s tím, že výchova bez podpory druhého rodiče s sebou přináší nejen emoční a časové nároky, ale často také sociální nejistotu, finanční tlak a psychické vyčerpání. Zajímalo mě proto, jak tyto ženy zvládají každodenní péči o dítě, jaké přístupy k výchově volí a jak vnímají podporu ze strany mateřských škol.

Děti předškolního věku jsou velmi citlivé na kvalitu vztahu s blízkou osobou a potřebují stabilní a podpůrné rodinné prostředí. Matky samoživitelky tak na sebe přirozeně přebírají roli vychovatelky, živitelky i psychické opory dítěte, a to v podmínkách, které bývají často mnoha faktory ztíženy. Mnohé z nich se potýkají s pocity osamění, ale i nejistoty, zda zvládají plnit svou roli dostatečně. Chtějí pro své dítě zajistit to nejlepší, co jen je v jejich možnostech.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat specifika výchovy dětí předškolního věku u matek samoživitelek. Dílčími cíli jsou identifikace jejich přístupů k výchově a každodenní péči o dítě, odhalení výzev, s nimiž se při výchově setkávají, a zjištění, jak vnímají přínos mateřské školy.

Teoretická část práce se věnuje životní situaci matek samoživitelek, jejich přístupům k výchově dětí předškolního věku a obtížím, se kterými se potýkají. Zaměřuje se na sociální, ekonomické i psychologické aspekty jejich každodenní reality. Závěrečná část zkoumá roli mateřské školy jako podpůrného prostředí.

Praktická část práce je postavena na kvalitativní metodě polostrukturovaných rozhovorů s vybranými šesti matkami samoživitelkami pečujícími o děti předškolního věku. Tento přístup umožňuje nahlédnout do každodenní reality těchto žen. Výzkumné otázky se tedy zaměřují na jejich výchovné přístupy, prožívané výzvy i zkušenosti se spoluprací s mateřskými školami.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 MATKA SAMOŽIVITELKA

Matky samoživitelky lze obecně charakterizovat jako ženy, jež jsou osamělé a žijí trvale bez jakéhokoliv partnerského vztahu, přičemž zajišťují trvalou péči o své dítě. (Holá, 2023)

Dudová (2009, s. 754) uvádí, že; „*osamělé matky v mnoha zemích reprezentují kategorii žen, které spadají mimo normy toho, jak by ženy měly žít a co by měly dělat*“. Na základě přisuzovaných významů, charakteristik, vzorců chování a sociálních podmínek jsou často kategorizovány jako skupina spojená s řadou problémů. Tento fenomén, též zvaný jako „osamělé rodičovství“, „neúplná rodina“ či „sólo rodičovství“ sebou nese mnoha specifických výzev, za kterým se skrývá vysoce genderová zkušenost.

Podle ustanovení §350 Zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.) se definuje, kdo je považován za osamělého následovně; „*Osamělými se rozumějí neprovdané, ovdovělé nebo rozvedené ženy, svobodní, ovdovělí nebo rozvedení muži a ženy i muži osamělí z jiných vážných důvodů, nežijí-li s druhem, popřípadě s družkou nebo s partnerem*“.

Až 90 % rodičů v České republice, kteří se v této situaci ocitnou, jsou ženy. A to i přesto, že do této skupiny spadá až 210 000 osamělých rodičů, kteří vychovávají více než 336 dětí (Neviditelní, 2025). O matkách samoživitelkách a otcích samoživitelích tedy pojednáváme samostatně, jelikož každé z těchto rodičovství má svá vlastní specifika (Sobotková, 2012).

1.1 Příčiny vzniku samoživitelství

Existuje celá řada faktorů, které mohou vést k tomu, že se rodina stane neúplnou. V tomto kontextu je matka samoživitelka často výsledkem různých nepříznivých životních okolností. Slovo „matka samoživitelka“ může tedy označovat také ženu, která se ocitla v této roli v důsledku úmrtí manžela, odloučení nebo rozvodu. Stejně tak může být za samoživitelku považována žena, která není vdaná, ale adoptovala dítě. (Hamzah & Jafar, 2020)

Mezi nejčastější faktor patří rozpady partnerských vztahů a rozvody, čímž se v České republice projevuje změna ekonomické situace rodiny. Odchod jednoho z rodičů znamená nejen ztrátu druhého příjmu, přičemž vyživovací povinnost bývalého partnera většinou finanční propad nekompenzuje, ale také absenci druhého pečovatele, kdy všechny povinnosti spadnou na bedra osamělé matky. Druhým faktorem, který je v současnosti velmi častou příčinou toho, že se matky stávají samoživitelkami, je mimomanželská plodnost. I když ne všechny případy mimomanželské plodnosti vedou k samoživitelství, odhaduje se,

že minimálně polovina dětí narozených mimo manželství je vychovávána ženou bez partnera. Jako dalším faktorem může být i ovdovění. (Marhánková, 2011).

Kromě těchto nepříznivých událostí se ale může samoživitelství objevit i jako důsledek vědomé volby. Například může dojít k nečekanému otěhotnění s partnerem, se kterým žena nemá v úmyslu budovat dlouhodobý vztah, ani sdílet rodičovské povinnosti a v takovém případě se stává zodpovědnou za výchovu dítěte sama (Holá, 2023).

Výchova, ve které se o dítě stará pouze jeden rodič však může být důsledkem mnoha problémů. Mezi takové se mohou řadit problémy sociálního, ekonomického, ale i psychologického charakteru.

1.2 Sociální a ekonomické faktory ovlivňující život matek samoživitelek

Ekonomická situace matek samoživitelek představuje rozsáhlý problém, který se projevuje v oblasti příjmů, zaměstnanosti, dostupnosti bydlení, ale také v otázkách chudoby či zadlužení. Tyto faktory ukazují složitost pozice matky, která musí veškerou péči o její dítě zvládat sama a zajistit dostatečné finanční prostředky na živobytí, přičemž je nucena pokrýt náklady na nájem, výchovu dětí (například za oblečení, školní či mimoškolní aktivity) a provoz domácnosti (Hechtová, 2025).

Matky samoživitelky se často potýkají s nižší úrovní dosaženého vzdělání, což ovlivňuje jejich pracovní uplatnění. Ve většině případů zastávají méně kvalifikované pracovní pozice, které bývají charakteristické nízkým platovým ohodnocením a vysokým střídáním zaměstnanců. V důsledku samoživitelství se však také naopak často ocitají v zaměstnáních, jenž třeba ani neodpovídají jejich vzdělání a odborné způsobilosti. Pro mnoho z nich je jejich zaměstnání hlavním a často jediným zdrojem příjmů nezbytným k zajištění chodu domácnosti. Z tohoto důvodu jsou pracovně vytiženější než matky žijící v úplných rodinách. Často pracují na plný úvazek a zároveň hledají možnosti doplňkového výdělku, například formou brigád či vedlejších pracovních úvazků, aby pokryly veškeré náklady na výchovu dítěte a provoz domácnosti (Hasmanová Marhánková, 2011). To znamená, že matky s vyšším vzděláním a stabilním zaměstnáním obvykle mají větší možnosti v oblasti podpory dětí. Jiné se často potýkají s mnoha finančními problémy, které pramení z kombinace nižších příjmů a vysokých nákladů na výchovu dětí (Christin & Mathew, 2019).

Jak uvádí Dudková (2009), největší obtíží je fakt, že samoživitelky jsou nuceny spoléhat se výhradně na sebe – jejich děti jsou závislé pouze na nich, a to nejen z hlediska

ekonomického zabezpečení, ale i péče během nemoci či jiných náročných situací. V případě takových nečekaných výdajů či událostí, na které nejsou připraveny, se tyto ženy často cítí na dně, neboť nemají dostatečné úspory (obvykle se jedná o několik tisíc korun) a na pomoc od rodiny se buď nechtějí, nebo nemohou spolehnout. Mnohdy jsou tak nuceny spoléhat se na sociální dávky, aby pokryly své výdaje.

Státní systém sociální podpory hraje významnou roli při zmírňování zmíněných ekonomických tlaků. Podle § 2 Zákona o státní sociální podpoře (č. 402/2001 Sb.) se dávky rozlišují do dvou hlavních kategorií. První skupina zahrnuje ty dávky, jejichž výše závisí na příjmových poměrech žadatele, mezi něž patří například přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení a příspěvek na dopravu. Druhá kategorie pak obsahuje ostatní druhy dávek, mezi které řadíme rodičovský příspěvek, zaopatřovací příspěvek, dávky péstounské péče, porodné a pohřebné. Více než polovina rodičů v neúplných rodinách, konkrétně 56 %, čerpá alespoň jednu formu sociální podpory (Kuchařová et al. 2019). Stát poskytuje dávky státní sociální podpory na základě příslušné legislativy, přičemž jejich výplatu zajišťuje Úřad práce České republiky.

Ne vždy matky samoživitelky splní všechny podmínky pro přiznání sociálních dávek, například získání sociálních dávek závislých na příjmu. Pokud má matka v rodném listu uvedeného otce dítěte, úřady často mylně počítají i jeho příjmy, i když spolu nežijí. To je však jen jeden z mnoha příkladů. Z většiny času, pokud k nesplnění daných podmínek dojde, musí si matky zajistit dostatečný příjem zcela samostatně. To však může být velkou výzvou, zejména pokud jejich pracovní možnosti omezují péči o jejich děti. V této souvislosti je zásadní, aby zaměstnavatelé nabízeli flexibilnější pracovní podmínky, které umožní samoživitelům lépe propojit zaměstnání s rodičovskými povinnostmi. (Asociace neúplných rodin z. s., 2019)

Mezi další podpůrné opatření, která mohou matkám samoživitelkám též pomoci, patří například osvobození od stravného v mateřské škole, pokud pobírá sociální příplatek. A to dle následující vyhlášky §6 o předškolním vzdělávání (Vyhláška č. 43/2006 Sb.); „*Osvobozen od úplaty bude zákonný zástupce dítěte, který pobírá sociální příplatek, nebo fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje a z důvodu péče o toto dítě pobírá dávky péstounské péče, a tuto skutečnost prokáže řediteli mateřské školy.*“

I přes tato opatření však není vždy možné pokrýt veškeré náklady spojené s výchovou dítěte (Oprailová, 2010). V takových případech mohou matky požádat o pomoc v hmotné

nouzi, což je mimořádná peněžní pomoc pro matky, které z objektivních důvodů nemohou své příjmy navýšit.

Pokud jeden z rodičů získá dítě do své výhradní péče, druhý rodič má zákonnou povinnost finančně přispívat na jeho výchovu. Výše těchto příspěvků se odvíjí od jeho příjmů, věku dítěte a případných zvláštních potřeb, jako jsou například náklady na zdravotní péči nebo speciální stravu. V případě, že rodič neplní svou vyživovací povinnost, může být právně postihován. Mezi nejčastější právní důsledky patří dlouhodobé neplacení výživného, které může být klasifikováno jako zanedbání povinné výživy, a nedostatečná péče o dítě, která může být posuzována jako ohrožení jeho správného vývoje (Asociace neúplných rodin z. s., 2019).

Pokud tedy výživné není vypláceno vůbec, nebo je jeho výše nedostatečná, matka často nemá možnost vytvořit si finanční rezervu na nečekané výdaje, jako jsou například náklady spojené s dlouhodobou nemocí, ztrátou zaměstnání či platbami za energie a vodu. V těchto situacích se jako nejsnadnější řešení může jevit využití peněžní půjčky. Mnohé z nich se snaží také poskytnout svým dětem stejnou životní úroveň, jakou mají jejich vrstevníci z úplných rodin, a v důsledku toho často vydávají více, než si mohou finančně dovolit. Problém však nastává ve chvíli, kdy matka přecení své finanční možnosti a není schopna dluh splácet. Často se pak uchyluje k dalším půjčkám na pokrytí těch předchozích, čímž se dostává do tzv. dluhové pasti. (Matoušek, 2015; Asociace neúplných rodin z. s., 2019)

Holá (2023) ve své publikaci uvádí, že téměř polovina osamělých rodičů nedostává alimenty pravidelně. Situace se tak často stává o něco komplikovanější, jelikož se u nich v tom to případě výrazně zvyšuje riziko chudoby. V České republice je tímto problémem ohrožena téměř třetina neúplných rodin, konkrétně 31,7 % domácností s jedním rodičem a závislými dětmi (Hechtová, 2025). Tento problém nepravidelného dostávání alimentů, včetně rizika chudoby může mít zásadní vliv na vznik psychologických problémů matek samoživitelek, které se dále odrážejí v jejich celkovém zdraví.

1.3 Psychologické faktory ovlivňující život matek samoživitelek

Psychologické aspekty matek samoživitelek jsou úzce spjaty s neustálým tlakem a řadou povinností, kterým denně čelí. Sladit roli matky i otce zároveň je pro mnoho žen velmi obtížné. Jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, matky musí vyvažovat péči o rodinu, domácí práce, pracovní závazky i finanční odpovědnost, což značně zatěžuje jejich duševní i fyzické zdraví. A to již od porodu a kojení, přes pravidelné návštěvy lékařů, až po organizaci dopravy

děti do školy či na jiné mimoškolní aktivity. Kvůli nedostatku času na odpočinek a osobní zájmy samoživitelky často trpí pocity izolace, osamělosti, úzkostnými stavy či jinými symptomy deprese. U osamělých rodičů celkově existuje větší riziko psychických problémů i vzhledem k nedostatku sociálních vazeb s ostatními lidmi, které jsou pro dobré psychické zdraví zásadní. (Holá, 2023; Hejzlarová, 2011)

Pocity osamělosti jsou u matek samoživitelek časté. Tyto pocity jsou přirozené a je důležité jim nepodlehout a aktivně s nimi pracovat, aby nepřerostly v depresi. Je důležité, aby se snažily navazovat nové vztahy a udržovaly pravidelný kontakt, ať už s přáteli, rodinou či jinými. Ve stavu duševního vyčerpání lidé často nevnímají dostupné možnosti, ale postupná práce na sobě, či popřípadě odborná pomoc může matkám pomoci najít radost nejen ve vztazích, ale i v každodenních aktivitách (Asociace neúplných rodin z. s., 2019).

Některé matky se například rozhodnou zůstat u své rodiny, protože jim to poskytuje důležitou psychologickou, ale často i ekonomickou oporu. Díky této podpoře se mohou lépe soustředit na své ostatní povinnosti (Hamzah & Jafar, 2020). Psycholog Křivohlavý (2012) také upozorňuje, že všechna tato zátěž, která je na matky samoživitelky nahrnuta, může přispět k takovému pocitu vyčerpání, které zvyšuje pravděpodobnost psychického vyhoření. Tento proces může být dlouhý a vyžaduje velkou dávku trpělivosti, avšak přináší pozitivní výsledek pro duševní pohodu dítěte i matky. (Hoskovcová & Suchochlebová-Ryntová, 2009).

Matky samoživitelky se ve společnosti také často potýkají s takzvaným „sociálním stigmatem“. Sociální stigma je dle Link & Phelan (2014) proces, při kterém společnost negativně hodnotí a diskriminuje jednotlivce na základě jejich charakteristik nebo příslušnosti ke skupině, což vede k jeho znevýhodnění a vyloučení. To znamená, že matky často čelí předsudkům, že se o děti neumí postarat tak dobře, nemají dost schopností a nejsou dostatečně silné na to, aby zvládly roli hlavního živitele rodiny. Ovdovělé ženy pak vnímají, že je společnost více sleduje a očekává od nich určité chování, což je nutí neustále si dávat pozor na to, jak působí na ostatní. (Cakir, 2010).

Je tedy důležité, aby se matky zbavily především své úzkosti a strachu, jelikož se mohou dále promítnout do výchovy jejich dětí.

2 SPECIFIKA VÝCHOVY A PŘÍSTUPŮ MATEK SAMOŽIVITELEK

Šafránková (2019, s. 106) uvádí, že „*výchovu chápeme jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.*“

Výchovu lze zároveň vnímat jako neustále se měnící a dynamický proces, jenž přináší řadu nečekaných výzev, a proto jej nelze zcela vystihnout v celé jeho šířce. Výchova je zároveň činností tvůrčí a systematickou, která zahrnuje plánování, průběžné hodnocení i následnou reflexi. Za klíčové se u výchovy dětí považuje, aby její dosažené výsledky nevznikaly pouhou náhodou, ale aby byly předem řádně zváženy (Oprailová, 2010).

V rodinném kontextu se výchova stává jedním z nejvýznamnějších faktorů pro utváření charakteru, komunikačního stylu a celkové psychické odolnosti dítěte. Psychickou odolnost uvádí Wilding (2010, s.23) jako jednu „*ze základních součástí emoční inteligence – můžeme ji charakterizovat jako schopnost pevně čelit nepříznivým okolnostem, nenechat se jinými zlomit a najít v sobě sílu vypořádat se s nepříjemnými nebo problematickými emocemi.*“

Rodina je pro dítě nejen hlavním místem, kde se učí základním sociálním dovednostem, ale často mu také nahrazuje chybějící podněty nebo vzory chování, pokud je jinde nemá možnost získat (Oprailová, 2010; Novák, 2013). Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá tedy hraje důležitou roli na jeho formování vývoje. Ovlivňuje jeho chování vůči sobě, ostatním, společnosti a světu. (Šafránková, 2019). Dítě má příležitost v tomto prostředí sledovat dospělé, jak se chovají v různých situacích, a následně toto chování opakuje. Tím se učí, jak se postavit k náročným situacím, jak na ně reagovat, komunikovat a řešit konflikty (Hoskovcová & Suchochlebová-Ryntová, 2009)

2.1 Teoretická východiska výchovných přístupů

Čábalová (2011) uvádí, že výběr výchovných stylů je ovlivněn celou řadou faktorů, včetně vlastních zážitků z dětství, kulturních a ekonomických podmínek či hodnotového systému společnosti. Mezi výchovné styly patří styl autokratický, liberální a demokratický.

Autoritativním výchovným stylem myslíme vychovat z dítěte slušného člověka, přičemž rodič se stává autoritou a určuje, jak se má dítě chovat, myslet a vystupovat před ostatními. Jakékoliv nedodržení těchto stanovených pravidel vede k trestu, často i fyzickému. Důsledkem tohoto výchovného stylu se některé děti mohou před rodiči chovat

dle jejich očekávání, avšak jakmile u nich není autorita přítomna, mohou se k jejich okolí projevovat bezohledně vzhledem k nastaveným normám.

Dalším výchovným stylem, jak již bylo zmíněno, je styl liberální. Ten se vyznačuje především nahodilou výchovou, ovlivněnou emoční náladou rodiče. Výsledkem této výchovy se může jedinec stát neschopným vytvářet a udržovat sociální vztahy, při čemž si myslí, že se mu musí jeho okolí přizpůsobit. Stává se i nezdravě sebevědomým či nespolupracujícím člověkem. (Zajíček, 2023)

Předposledním, a zároveň nejčastějším výchovným stylem je demokratický. Pro tento styl je charakteristická role rodiče jako rádce, či průvodce dítěte. V rodině jsou sice nastavena určitá pravidla, práva a povinnosti, avšak rodiče své dítě netrestají, pouze používají logické a přirozené důsledky. Mezi rodičem a dítětem tak panuje nejen vzájemná úcta, ale i respekt jednoho k druhému. Dítě je tak podporované ve vyjadřování svých vlastních názorů, rozvíjení svých dovedností či řešení problémů. Děti vychovávané tímto stylem dostávají v rodinném prostředí pocit bezpečí, lásky a důvěry. Z jedince se poté stává nejen samostatný a uctivý člověk, ale i nezávislý, odpovědný či dokonce tvořivý (Zajíček, 2023).

Nakonec se rozlišují také pojmy autoritativní a autoritářská výchova, přičemž autoritářská výchova je považována za škodlivou a nepřijatelnou z hlediska zdravého vývoje dítěte. Tento přístup, který klade důraz na přísnou kontrolu, nedostatek svobodné vůle dítěte a často používá tresty, může dítěti způsobit psychické problémy, jako je nízké sebevědomí, strach z autority a potíže ve vytváření zdravých vztahů s ostatními lidmi. (Švamberská, 2022) V porovnání tedy autoritářský rodič spíše rozkazuje, stanovuje přísná pravidla a očekává jejich splnění bez vysvětlení. Naproti tomu autoritativní rodič vymezuje hranice, ale pravidla srozumitelně vysvětluje a zdůvodňuje, respektuje pocity dítěte, zároveň mu postupně dává více důvěry.

Můžeme se u dětí setkat například s úzkostmi a uzavřeností, které jsou často výsledkem výchovného přístupu. Tyto vlastnosti mohou být vypěstovány v průběhu dětství v závislosti na způsobu výchovy, jaký rodič zvolí. Výchovný styl, který je více zaměřený na kontrolu, kritiku nebo nadměrné požadavky, může vést k rozvoji úzkostlivého chování, protože dítě se může cítit nejisté a pod tlakem. V opačném případě může přístup zaměřený na podporu a porozumění dítěti napomoci jeho zdravému vývoji (Švamberská, 2022).

Rodiče dítěte se často snaží používat jisté metody výchovy a vychovat z něj člověka k obrazu svému. Mezi takové patří podle Šafránkové (2019) například metoda příkladu, vysvětlování, přesvědčování, spolupráce, pochvala, trest, logické důsledky vyplývající z činnosti apod.

Často i přes uplatňování určitých výchovných metod nelze předpokládat, že budou mít zaručené výsledky dle našich představ. Podle Nováka (2013) existují pouze statisticky úspěšnější výchovné přístupy, nikoliv univerzální recept na stoprocentně „správnou“ výchovu. V tomto kontextu Opravilová (2010, s. 28) ve své publikaci uvádí, že *„výchova je nejnáročnější úkol lidstva, protože znamená stále trvající a nekončící proces s nejistým výsledkem.“*

2.2 Výchovné přístupy v rodinách matek samoživitelek

Výchovné styly a metody jsou formovány vztahem mezi vychovávajícím a vychovávaným. Rodič volí přístup k výchově na základě svých pozitivních ale i negativních zkušeností, osobnostních rysů a širších kulturních či socioekonomických faktorů. V okamžiku, kdy matka pomáhá dítěti osvojit si základy komunikace a sociálních návyků, jako jsou pravidla slušného chování či rozvoj řečových dovedností, mu zároveň předává i vlastní pohled na svět, včetně jejích hodnot (Opravilová, 2010; Čábalová, 2011).

Matky samoživitelky na výchovu zůstávají samy a mnohdy nemají dostatečnou podporu širší rodiny nebo společnosti. Nedostatek opory může vést k obtížím s vytvářením a udržením výchovné autority (Dudová & Hastrmanová, 2007). Snížený či nepravidelný kontakt s otcem a vysoká zátěž spojená s péčí bez pomoci partnera mohou ovlivnit emocionální, sociální i kognitivní vývoj dítěte. Přesto Novák (2013) upozorňuje, že dítě lze vychovat dobře i ve velmi nepříznivých podmínkách. Rozvedené matky tak často čelí nutnosti samostatně zaujmout pevné výchovné stanovisko a vyrovnávat se s kritikou okolí, zejména starších žen či vlastních matek. Mnohé z nich se necítí být „dost dobrými“ matkami, i když v realitě svou roli zvládají. Nepřítomnost otce nutně neoslabuje jejich mateřské schopnosti. Rozdíl mezi „být dobrou matkou po rozvodu“ a „být dobrou matkou obecně“ jsou minimální.

Roli při volbě výchovných přístupů hraje i prostředí, ve kterém rodina matky samoživitelky žije. Christin & Mathew (2019) popisují, že matky samoživitelky mohou častěji uplatňovat spíše autoritativní, či autoritářský styl výchovy. Důležitou roli sehrává

také úroveň vzdělání, zaměstnanost a sociální postavení matky, což ovlivňuje nejen volbu výchovného stylu, ale i celkovou atmosféru a psychickou pohodu rodiny.

2.3 Obtíže a výzvy ve výchově dětí matkami samoživitelkami

Matky samoživitelky se během výchovy dětí předškolního věku potkávají s mnoha výzvami. Samotná výchova dítěte v raném věku je náročná, avšak pro matky, které jsou samy, se obtíže mohou mnohonásobně zhoršit. To může vést k problémům v chování dítěte.

V kontextu s výchovou dítěte v rodině matek samoživitelek bývá často problematický například přetrvávající konflikt mezi bývalými partnery po rozvodu. Ten může totiž výrazně ovlivnit psychickou pohodu dítěte a jeho schopnost adaptace. Situaci může komplikovat i brzký vstup nového partnera do rodiny po rozvodu či rozchodu. Dítě, které dosud emočně nezpracovalo odchod původního rodiče a případný konflikt mezi rodiči, se musí psychicky vyrovnávat s novým člověkem v rodině, který může často i nechtěně „nahrazovat“ biologického rodiče. Tato změna bývá o to náročnější, čím je dítě starší (Jochmannová et al, 2020; Pavlát, 2012). Podle Pemové et al. (2024, s. 273) *„jakýkoliv případ odloučení, ztráty nebo smutku dokonce i náhlý přesun nebo změna rodiny mohou být pro dítě traumatické“*.

V této souvislosti může být další obtíží taková situace, kdy je rodič natolik vytížen prací a starostmi o každodenním provozu domácnosti, že na dítě nezbývá dostatek času a emocionální podpory. Jedná se o nepatřičnou péči o dítě (Asociace neúplných rodin z. s., 2019). Tento stav popisuje Langmeier a Matějček (2011) jako situaci, v níž jsou některé potřeby dítěte neuspokojovány ne ani tak záměrně, ale spíše z důvodu přetížení či vyčerpání rodiče, který se o dítě stará. Mnohé ženy zároveň cítí velký tlak na to, aby zastaly roli obou rodičů najednou, a proto se co nejusilovněji snaží zvládat všechny povinnosti na úkor svých vlastních potřeb. Matky se přitom snaží skrývat tyto pocity před dětmi, aby je ještě více nezatížily. Výsledkem ale bývá zhoršující se únava a postupná ztráta energie, která se opět může promítnout do kvality výchovy dětí matky samoživitelky. Matka by si měla být však vědoma toho, že zbavit se vlastní úzkosti znamená zbavit dítě jeho úzkostí, a tím mu poskytnout pocit bezpečí a jistotu (Hoskovcová & Suchochlebová-Ryntová, 2009). Jakékoliv zanedbávání – například bránění dítěti v docházce do školy, vyhýbání se lékařským prohlídkám nebo nedostatečné věnování času a pozornosti – může způsobit dítěti dlouhodobou újmu (Asociace neúplných rodin z. s., 2019). Blízcí příbuzní, jako jsou rodiče

nebo sourozenci, jim však mohou pomoci s péčí o dítě, což jim usnadňuje veškerou jejich práci. (Hamzah & Jafar, 2020).

Nejsou to však jediné obtíže, kterým matky samoživitelky ve výchově dětí předškolního věku čelí. Také psychologické, sociální či ekonomické aspekty, jak již bylo zmíněno, mohou v rodině matek samoživitelek hrát významnou roli. A to především v tom případě, kdy výchova dítěte může vyžadovat zvýšenou péči (například při chronickém onemocnění), se matka samoživitelka často ocitá na hranici jejích možností (Kimplová et al, 2020).

2.4 Role matky a vliv nepřítomnosti otce na výchovu

Přítomnost obou rodičů, tedy matky a otce, je považována za důležitou pro zdravý vývoj dítěte. Každý z rodičů totiž zastává specifickou, vzájemně se doplňující roli, která ovlivňuje nejen psychický, ale i sociální a emoční růst dítěte. Matka a otec nepředstavují pouze pečující osoby, ale také významné vzory, které dítěti pomáhají orientovat se ve světě hodnot, pravidel a vztahů. (Hechtová, 2025).

V tradičním pojetí byla role matky dlouhodobě spojována s představou ženy, která měla hluboké povědomí o zásadách správné výchovy a dokázala je ve své rodině uplatňovat. Očekávalo se, že bude nejen pečující a starostlivá, ale také vzdělaná v otázkách výchovy, i když neměla formální pedagogické vzdělání (Novák, 2008). Nicméně současná realita ukazuje, že mnoho matek se vyskytuje ve velmi náročné situaci, kdy musí vychovávat dítě bez aktivní přítomnosti druhého rodiče, nejčastěji otce. Matky samoživitelky se tak nacházejí ve velmi náročné pozici. Jak již bylo řečeno, matky, které vychovávají děti samy, čelí mnohým výzvám, přičemž některé z nich mohou mít tendenci vykonávat i některé role, které tradičně připisujeme otcům (Biblarz & Stacey, 2010). Matky samoživitelky tedy obvykle přebírají dominantní roli ve výchově. Tato změna může vést k tomu, že matka se stává právě autoritativní osobou, protože je nucena řešit všechny problémy sama, což může mít za následek její silné zaměření na disciplínu a kontrolu. (Vágnerová & Lisá, 2021).

Otcova výchova dítěte bývá často spojena s podmíněnou podporou, která dítě motivuje k odpovědnosti a překonávání překážek. Proto může být otcova dlouhodobá absence bez ohledu na příčinu způsobit v dítěti pocity frustrace (Corneau, 2012). Dále se mohou objevit také komplikace v socializaci či utváření identity dítěte. Matky samoživitelky tedy může trápit otázka, jak správně vychovávat svého syna v situaci, kdy nemá mužský vzor. Mohou se obávat, že absence otce v jeho životě by mohla ovlivnit jeho vývoj, sebevědomí nebo

vnímání mužských rolí ve společnosti. Snaží se proto najít způsoby, jak tuto mezeru vyplnit, ať už prostřednictvím širší rodiny, přátel, učitelů nebo jiných pozitivních mužských vzorů v okolí (Christin & Mathew, 2019; Hamzah & Jafar, 2020). Takové změny mohou mít však i emocionální dopady, kdy děti mohou mít silnou tendenci žárlit na vztahy matky s jinými osobami, zejména s potenciálními partnery, což prohlubuje jejich pocit nejistoty a silnější závislost na matce (Vágnerová & Lisá, 2021).

3 ROLE MATEŘSKÉ ŠKOLY V PODPOŘE MATEK SAMOŽIVITELEK

Při výchově dětí předškolního věku je nezbytné zohlednit také roli mateřské školy, která má potenciál významně podpořit výchovný proces. Mateřská škola je podle Koláře (2012, s. 386) „*předškolní výchovně-vzdělávací instituce spadající do školské soustavy v ČR.*“ Předškolní věk je obdobím intenzivního rozvoje dítěte, které probíhá přibližně od tří do šesti let. Během této etapy si dítě osvojuje mateřský jazyk, základní pohybové dovednosti, konkrétní myšlení (s prvky abstraktního myšlení), základní sociální schopnosti a učí se respektovat pravidla společného soužití. Tento vývoj vede k dosažení školní zralosti. (Kolář, 2012)

3.1 Spolupráce matek samoživitelek s mateřskou školou

Kolajová (2006, s. 40) uvádí, že spolupráce „*znamená systematickou integraci úsilí jedinců při dosahování společného cíle.*“

Dle vyhlášky §6 O předškolním vzdělávání (Vyhláška č. 43/2006 Sb.) „*mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými a právníckými osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.*“

Mateřská škola má být tedy prostředím, které disponuje odpovídající úrovní vzdělání. To znamená, že by měla projevovat pozitivní vztah k dětem, zájem o jejich potřeby a ochotu spolupracovat s rodinou, tedy snažit se rodiče vnímat jako partnery, jejichž potřeby, včetně potřeb matek samoživitelek, je třeba respektovat (Šmelová, 2020). Kvalitní vzdělávání a výchova tedy nejsou pouze záležitostmi školy, ale měly by být výsledkem vzájemné spolupráce mezi školou, rodinou a širším okolím (RVP PV, 2020). Vztah mezi mateřskou školou a rodiči je totiž založen na důvěře, respektu a spolupráci. Taková spolupráce mezi rodiči, pravidelná komunikace o dětech a vzájemná podpora mají zásadní význam pro rozvoj dítěte, protože mohou výrazně přispět k jeho lepší sociální integraci. Když rodiče aktivně komunikují s učiteli a mezi sebou, vytváří to pozitivní prostředí, které dítěti pomáhá lépe se zapojit do kolektivu a porozumět různým sociálním rolím. Vzájemná podpora rodičů a učitelů také zajišťuje, že dítě dostává jednotnou výchovnou a vzdělávací podporu nejen ve škole, ale i doma, což posiluje jeho pocit bezpečí a stability. Pravidelná komunikace zajišťuje, že je rodič informován o pokroku svého dítěte a může se podílet na jeho

vzdělávání. Mezitím učitelé zohledňují individuální potřeby dětí z různých rodin a snaží se jim přizpůsobit vzdělávací proces (Šmelová, 2020). Jak již bylo zmíněno, rodiče jsou tedy vnímáni jako partneři, kteří mají aktivní roli v procesu výchovy a vzdělávání, a jejich podpora je nezbytná pro úspěšný rozvoj dítěte (RVP PV, 2021)

Čapek (2013, s. 29) v souvislosti se spoluprací tvrdí, že *„snad každý učitel by měl rád ve své třídě vzorné, pracující žáky. K nim by bylo dobré mít také spolupracující rodiče. I rodiče se chtějí zapojit do školního dobrodružství svých dětí.“*. Zároveň zmiňuje mnoho problémů, se kterými se mohou rodiče při spolupráci s mateřskou školou setkat. Tím může být například již zmíněný nedostatek času, se kterými se zrovna matky samoživitelek často potýkají. Dále mohou narazit na riziko exkluzivity, kdy si myslí, že děti tzv. „vyvolených“ rodičů budou mít možnost těžit z dobrých vztahů. Může se jednat i o exkluzivu v oblasti genderového rozdílu, kdy se matky mohou dostat do méně autoritativní pozice vůči učitelkám než otcové, a tyto nadřazené pozice jsou pak často využívány k řešení různých problémů a matky mají značnou nevýhodu.

3.2 Sociální a pedagogická podpora ze strany mateřské školy

Mateřská škola hraje klíčovou roli v podpoře matek samoživitelek, a to nejen z pedagogického, ale i sociálního hlediska. Pro tyto matky, které se často nacházejí v náročných životních situacích, může být mateřská škola místem, kde jejich děti nejen získávají kvalitní výchovu a vzdělání, ale i místem, které jim poskytuje cennou sociální podporu. U dětí matek samoživitelek je podpora ze strany mateřské školy zvlášť zásadní, neboť mohou čelit zvýšenému stresu, emočním výkyvům a nejistotám, které pramení z náročné nejen sociální a ekonomické situace jejich rodin (RVP PV, 2021).

V RVP PV (2021) je dále kladen důraz na podporování právě individuálního rozvoje dítěte v mateřských školách. Učitelé by se měli pokoušet vytvořit pro děti stabilní, bezpečné a podnětné prostředí, v němž se dítě bude cítit akceptováno, vnímáno a respektováno. Individuální přístup je podstatný pro zvládání případných obtíží vyplývajících ze změn v rodinné struktuře a zároveň podporuje jeho zdravý psychosociální vývoj (RVP PV, 2021). Pokud učitel zjistí výrazné změny v chování dítěte kteréhokoliv z rodičů, je jeho povinností co nejdříve informovat rodiče o této situaci a nabídnout jim možnost využít odbornou pomoc. (Tragalová, 2018). Z pedagogického hlediska, učitelé ve školách vždy jednají s rodiči citlivě a ohleduplně. Jsou si vědomi důvěrnosti informací, které mezi sebou sdílejí, a chovají se k rodičům s respektem. To znamená, že nezasahují do osobního života rodiny,

neprojevují nadměrný zájem o soukromí rodinného života a rozhodně neposkytují nevyžádané rady, které by mohly být považovány za zasahování do rozhodování rodičů. Učitelé také dbají na ochranu soukromí rodiny a zachovávají diskrétnost ohledně všech interních záležitostí školy. Je však také nezbytné, aby učitelé usilovali o navázání otevřeného, ale nenásilného kontaktu s rodičem, který dítě vychovává osamoceně (RVP PV, 2021). Popřípadě mohou těmto rodičům doporučit spolupráci s odborníky, jako jsou psychologové, sociální pracovníci nebo poradenská centra, která se specializují na pomoc dětem a rodinám, nebo také mediátory (Tragalová, 2018). Avšak i samotná mateřská škola je ochotna do jisté míry poskytnout poradenské služby v oblasti výchovy a vzdělávání předškolních dětí, přičemž učitelé také pravidelně informují rodiče o vývoji, úspěších a potřebách dítěte (RVP PV, 2021). Dále se může aktivně zapojit v podpoře rodičovské výchovy například tím, že rodičům pomáhají s péčí o jejich děti a nabízí různé vzdělávací aktivity zaměřené na výchovu a rozvoj předškolních dětí. (Šmelová, 2020)

Rodiny se liší v hodnotách, potřebách a přístupech k výchově, což ovlivňuje i jejich ochotu zapojit se do aktivit školy. Existují rodiče, kteří nemají dostatek času nebo zájem o úzkou spolupráci se školou. Naopak, jsou i tací, kteří chtějí být pravidelně informováni o každodenním životě svého dítěte v mateřské škole, rádi se setkávají s učiteli a účastní se školních akcí (RVP PV, 2021). Při takovém zájmu mohou rodiče v mateřské škole nalézt a popřípadě navázat nové přátelské vztahy, ve kterých získají jistou psychickou podporu (Šmelová, 2020). Jak jsem již jednou zmínila, některé matky, které jsou bez širší rodinné sítě, se mohou cítit osamělé a přetížené. V tomto kontextu může být mateřská škola pro ně takovým místem, kde najdou oporu nejen u pedagoga, ale i mezi ostatními rodiči. To znamená, že jistým způsobem poskytuje i sociální podporu, která je pro matky samoživitelky nesmírně cenná. mateřská škola nejen místem, kde jejich děti získají kvalitní výchovu a vzdělání, ale i místem, v němž se jim poskytne velké množství podpory. A to například poradenské služby v oblasti výchovy a vzdělávání předškolních dětí, přičemž učitelé také pravidelně informují rodiče o vývoji, úspěších a potřebách dítěte (RVP PV, 2021).

Je tedy jasné, že matky samoživitelky to mají s výchovou dětí o něco složitější než úplné rodiny. Proto je důležité, aby je ve výchově podpořila nejen mateřská škola, ale i rodina, blízcí přátelé či odborníci – jako jsou psychologové, právníci nebo finanční poradci. (Holá, 2023)

II PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Tato část se zaměřuje na popis metodologických aspektů výzkumu, jako je výběr výzkumného přístupu, včetně cílů výzkumu, výzkumných otázek, výzkumného souboru a jak dále uvádí Šedřová a Švaříček (2014), součástí musí být i proces sběru a analýzy získaných dat.

4.1 Cíle výzkumu

Život matek samoživitelek je často spojen s mnoha náročnými situacemi, které mohou mít zásadní dopad na výchovu dětí, zejména v předškolním věku. V tomto výzkumu se tedy zaměřuji na pochopení konkrétních problémů, kterým tyto matky čelí, a na to, jakým způsobem ovlivňují výchovu dětí.

Mým **hlavním výzkumným cílem** je analyzovat specifika výchovy dětí předškolního věku matek samoživitelek.

K dosažení hlavního cíle výzkumu jsem si stanovila následující **dílčí cíle**:

- Identifikovat přístupy matek samoživitelek k výchově a každodenní péči o dítě.
- Identifikovat výzvy a obtíže, se kterými se matky samoživitelky při výchově dětí potýkají.
- Zjistit vnímání přínosu mateřské školy pro výchovu dítěte z pohledu matek samoživitelek.

4.2 Výzkumné otázky

Stanovené výzkumné otázky vycházejí z výzkumných cílů, které jsou uvedeny v předešlé podkapitole.

Hlavní výzkumná otázka je definována následovně:

- Jak rodičovství v roli matky samoživitelky ovlivňuje výchovu dětí předškolního věku?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké výchovné přístupy volí matky samoživitelky při péči o dítě předškolního věku?
- S jakými výzvami se matky samoživitelky setkávají při výchově dítěte?

- Jak matky samoživitelky hodnotí spolupráci s mateřskou školou při výchově jejich dítěte?

4.3 Výzkumný přístup a metody sběru dat

Ve své práci jsem k realizaci výzkumu zvolila **kvalitativní přístup**, který umožňuje pochopit subjektivní zkušenosti a postoje matek samoživitelek.

Jak uvádí Hendl (2023), kvalitativní výzkum představuje metodologický přístup, jehož cílem je hlubší porozumění lidskému nebo sociálnímu fenoménu v jeho přirozeném kontextu. Tento typ výzkumu je charakteristický důrazem na uchopení zkoumané reality, interpretaci významů, které jí přiřkládají samotní účastníci, a na práci s různými typy textových a narativních dat. Výzkumník v kvalitativním výzkumu nesleduje pouze předem definované hypotézy, ale postupuje otevřeně, flexibilně a často reviduje svůj výzkumný postup na základě průběžného sběru dat. Jedná se o proces, ve kterém výzkumník vytváří komplexní, holistické porozumění zkoumanému problému, interpretuje zkušenosti účastníků a zakládá svá zjištění na práci v autentickém, přirozeném prostředí. Gavora (2010) tento proces přirovnává k plavbě na lodi, kde sice známe cílový přístav a orientační trasu, avšak okolnosti – podobně jako počasí – se neustále mění a vyžadují úpravu směru. Výzkumník tak musí být připraven přizpůsobit se novým okolnostem, které se mohou objevit v průběhu sběru dat, a být otevřený novým poznatkům, jež nebyly předem očekávané.

K získání potřebných dat jsem zvolila metodu **polostrukturevaných rozhovorů**, jelikož tato forma umožňuje detailněji porozumět individuálním zkušenostem a vnitřnímu prožívání situací ze strany respondentek výzkumu.

Jak poznamenává Miovský (2006), tento typ rozhovoru je vhodný tehdy, když je cílem výzkumu pochopit chování, rozhodování či zkušenosti ve specifickém kontextu. Polostrukturevaný rozhovor je také popisován jako řízená, ale otevřená forma komunikace, při níž výzkumník vychází z předem připraveného okruhu témat, přičemž reaguje na individuální odpovědi účastníka a v případě potřeby klade doplňující otázky. Gavora (2010) uvádí, že interview lze charakterizovat jako cílený rozhovor, při kterém dochází k osobnímu setkání výzkumníka a dotazované osoby, a tedy ke komunikaci tváří v tvář. Tato definice je také důvodem, proč jsem i v případě realizace rozhovorů v online prostředí zvolila formu videohovoru namísto pouhé telefonické konverzace. Videohovor totiž do určité míry zachovává princip „tváří v tvář“.

I přes to, že je metoda polostrukturovaného rozhovoru v odborné literatuře často označována jako velmi účinný nástroj, její využití přináší i určité nároky na dovednosti mne jako výzkumníka. A to například nutnost reagovat na nově získané informace či schopnost pohotově a citlivě formulovat doplňující otázky (Kutnohorská, 2009).

4.3.1 Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Rozhovory se řídily sadou hlavních otázek, které odpovídaly stanoveným výzkumným cílům. K nim se poté během rozhovoru dle potřeby využívaly i doplňkové otázky.

Hlavní otázky

1. Jaké okolnosti Vás přivedly k tomu, že jste se stala matkou samoživitelkou?
2. Jak byste popsala svůj přístup k výchově Vašeho dítěte/děti?
3. S jakými výzvami nebo obtížemi se při výchově Vašeho dítěte/děti nejčastěji setkáváte?
4. Jak vnímáte svou psychickou odolnost v roli matky samoživitelky?
5. Vnímáte vliv nepřítomnosti mužského vzoru u Vašeho dítěte/děti?
6. Jak byste popsala úroveň spolupráce, kterou máte s mateřskou školou Vašeho dítěte?
7. Jak vnímáte roli mateřské školy ve výchově Vašeho dítěte?

Doplňkové otázky

- Jak jste tuto změnu (roli samoživitelky) ve svém životě přijala?
- Dokážete si vzpomenout na jistý okamžik při výchově, kdy byla Vaše psychická odolnost nejvíce zkoušena?
- V čem konkrétně Vám mateřská škola pomáhá, nebo co byste naopak uvítala navíc?

Ukončovací otázky

- Chtěla byste něco doplnit?
- Máte na mě nějaké otázky?

4.4 Výzkumný soubor

Účastnice výzkumu byly záměrně vybrány s ohledem na tematické zaměření mé bakalářské práce. Výzkumný soubor tvoří matky samoživitelky, které odpovídají předem stanoveným kritériím výběru.

Jedním ze zvolených kritérií byla skutečnost, že se jedná o ženy, které dlouhodobě žijí bez partnerského vztahu a samostatně zajišťují péči a výchovu svých dětí. Dále byl výběr zaměřen na matky, jejichž děti se nacházejí ve věku předškolním, tedy přibližně mezi třetím a šestým rokem života. Třetím výběrovým kritériem bylo regionální vymezení. Do výzkumu byly zařazeny pouze respondentky pocházející ze Zlínského kraje, což do určité míry omezilo šířku mého výběru.

Jak uvádí Janiš & Kolaříková (2016), „výběr respondentů je vždy důležitou součástí kvalitativního výzkumu, který ovlivňuje celkovou kvalitu a interpretovatelnost“. Na základě výše uvedených kritérií lze konstatovat, že respondentky byly vybírány prostřednictvím záměrného výběru, který je v kvalitativním výzkumu běžně využíván pro cílené oslovení osob s konkrétními charakteristikami odpovídajícími výzkumnému záměru. Tento přístup mi tedy umožnil oslovit matky samoživitelky ze Zlínského kraje, které mají v současné době dítě předškolního věku.

V návaznosti na první metodu volby respondentek byla následně využita také metoda sněhové koule, která je založena na principu řetězového šíření kontaktů. Tento způsob výběru spočívá v tom, že již oslovené respondentky doporučují další osoby, které by mohly být pro výzkum vhodné a jsou ochotné se jej zúčastnit. (Miovský. 2006; Chrastina, 2019)

Struktura výzkumného souboru

- **M1** – věk 30 let, rozvedená – otec nejevil zájem o dítě, 1 dítě ve věku 5 let, narozené do manželství. Vystudována SOŠ, obor kuchař – číšník. Pracuje jako operátor výroby.
- **M2** – věk 33 let, rozvedená – manžel si našel novou partnerku, 2 děti ve věku 9 a 6 let, narozené do manželství. Vystudována VŠ, obor Učitelství pro MŠ. Pracuje jako učitelka v MŠ.
- **M3** – věk 26 let, rozvedená – manžel byl agresivní a měl problémy s udržením domácnosti, 2 děti ve věku 7 a 5 let, narozené do manželství. Vystudována SŠ, obor kadeřnice. Pracuje jako lisařka.
- **M4** – věk 40 let, rozvedená – manžel si našel novou partnerku, 2 děti ve věku 13 a 5 let, Vystudována SPŠ strojnická. Pracuje jako recepční v hotelu.

- **M5** – věk 48 let, svobodná – otec dítěte není známý, 1 dítě ve věku 3 let, narozené bez udání otcovství. Vystudována VŠ, zaměření pedagogické. Pracuje v nadnárodní americké firmě, cestuje do zahraničí.
- **M6** – věk 45 let, svobodná – vztah s otcem nebyl příliš silný a postupně se rozešli, 3 děti ve věku 25, 14 a 6 let, narozené různým partnerům. Vystudována SŠ, obor čalouník. Pracuje jako číšnice v hospodě.

4.5 Průběh sběru dat

Sběr dat probíhal od února do dubna roku 2025. Postup byl následovný;

Předběžná komunikace – Mým prvním krokem bylo co nejdříve oslovit potencionální respondentky ze Zlínského kraje. Cílem bylo zjistit, zda by měly zájem se zapojit do výzkumu a poskytnout své zkušenosti v rámci mé bakalářské práce. Nejdříve jsem stručně představila účel mého výzkumu a zdůraznila jsem především anonymitu každé respondentky.

Poskytnutí informovaného souhlasu – Mým dalším krokem bylo seznámit participanty výzkumu se zajištěním etiky výzkumu. Z tohoto důvodu byl každý z nich obeznámen s dokumentem zvaný „Informovaný souhlas“ (viz příloha P I), který obsahoval všechny potřebné informace o průběhu sběru dat a jejich využití. Během sběru dat byl tedy kladen velký důraz na informovanost a na to, aby každá respondentka mohla kdykoliv rozhodnutí o účasti změnit nebo rozhovor ukončit. Respondentky měly také možnost klást dotazy a získat tak další případné informace ohledně celého procesu, což přispělo k posílení vzájemné důvěry mezi námi. Každá respondentka tedy obdržela informační list a byla požádána o podepsání a dodání informovaného souhlasu.

Předvýzkum – V průběhu měsíce března jsem realizovala předvýzkum se 2 matkami samoživitelkami, které do hlavního výzkumného souboru následně nebyly zahrnuty. Obě respondentky pocházely ze Zlínského kraje. Hlavním cílem předvýzkumu bylo otestovat navržené otázky a případně identifikovat a opravit metodické nedostatky.

Realizace rozhovorů – Po dokončení předvýzkumu a potřebných zjištěních či úpravách týkajících se souboru otázek jsem se zbývajících (6) participanty výzkumu dohodla na následném provedení rozhovoru v daný termín. Každé z nich jsem navrhla realizaci rozhovoru jak v podobě osobního setkání, tak i formou videohovoru. Tento přístup zajistil, že každá z respondentek mohla rozhovor absolvovat z prostředí, ve kterém se cítila

pohodlně a byla více otevřená ke sdílení citlivých informací. Samotná **realizace rozhovorů** probíhala až na přelomu měsíců března a dubna, jelikož vzhledem k omezeným časovým možnostem respondentek často představovalo sjednání termínu jistou komplikaci. Většina respondentek upřednostnila účast na rozhovoru formou osobního setkání, což se zdálo jako vhodnější způsob i vzhledem k tomu, že jsem mohla sledovat jejich přirozenost. Pouze dvě z nich zvolily variantu online setkání (přes platformu Messenger) v jejich domácím prostředí. Miovský (2006) však zmiňuje, že i tuto formu rozhovoru lze u těchto choulostivých témat zvolit, jelikož o nich mají respondenti často obavu mluvit.

Před **zahájením** každého **rozhovoru** byli participanti opět detailně seznámeni s jeho zamýšleným průběhem, včetně přibližné délky trvání, typů otázek a možností přerušení nebo ukončení rozhovoru kdykoli podle vlastního uvážení. Byla jim také připomenuta záruka anonymity a důvěrného nakládání se všemi poskytnutými informacemi. Zároveň byli informováni o tom, že mají právo odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, kterou by považovali za příliš osobní či nepříjemnou. Následně byli požádáni o podepsání informovaného souhlasu, který stvrzoval jejich dobrovolnou účast ve výzkumu a souhlas s využitím rozhovoru výhradně pro účely této bakalářské práce. Všechny rozhovory byly poté nahrávány i s výslovným souhlasem každého z nich. Všechny rozhovory byly vedeny dle předem připravených polostrukturovaných otázek, které však ponechávaly prostor pro doplňující otázky i volnější vyprávění respondentek. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 20 až 60 minut, v závislosti na konkrétní situaci a míře otevřenosti jednotlivých účastnic.

Po **ukončení** každého **rozhovoru** jsem respondentkám vyjádřila uznání za jejich sdílení a ochotu spolupracovat na mé závěrečné práci. Průběh ukončení se lišil – někdy následovalo formální rozloučení, jindy rozhovor pokračoval v přátelské atmosféře.

4.6 Analýza a zpracování dat

Záznamy z realizovaných hovorů byly zpracovány formou doslovného přepisu. Ten poté sloužil jako podklad pro analýzu dat. Analýza dat slouží k tomu, aby byla shromážděná data přehledně uspořádána, systematicky strukturována a aby z nich bylo možné vyvodit smysluplné závěry. (Flick, 2014). V tomto výzkumu bylo k analýze získaných dat z rozhovoru použito otevřené, axiální a selektivní kódování.

Při **otevřeném kódování** se nejprve text rozdělí na jednotlivé části, které mohou zahrnovat slova, fráze, věty nebo celé odstavce. Každé z těchto částí je pak přiřazeno specifické označení nebo kód, též zvaný jako subkategorie (Gulová & Šíp, 2013).

Dále **axiální kódování** je zaměřeno spíše na identifikaci vztahů mezi různými příčinami, důsledky, podmínkami, procesy a podobně. Odhaluje tedy propojení mezi mnoha kategoriemi a popřípadě je spojuje. Tento proces probíhá na základě vytvořeného teoretického rámce, nikoliv pouze na základě získaných dat (Reichel, 2009). Na to dle Hendla (2023) navazuje tzv. paradigmatický model.

Axiální kódování je zároveň základem pro poslední část analýzy dat, kterou je **selektivní kódování**. V tomto kódování je důležité nalézt hlavní kategorii, která spojí všechny ostatní. Ta je následně ověřována původními daty (Gulová, 2011). Jak uvádí Šed'ová a Švaříček (2014), proces selektivního kódování není čistě mechanický, ale vyžaduje hluboké porozumění datům a schopnost interpretovat jejich hlubší význam v souvislosti s výzkumným cílem. K **interpretaci dat** bylo poté využito zakotvené teorie. Konopásek (2005) interpretaci dat přirovnává k procesu čtení a psaní neustále nových dat.

5 INTERPRETACE VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ

5.1 Otevřené kódování

Na základě realizovaných rozhovorů vzešly 3 hlavní kategorie, které se dále dělí na subkategorie.

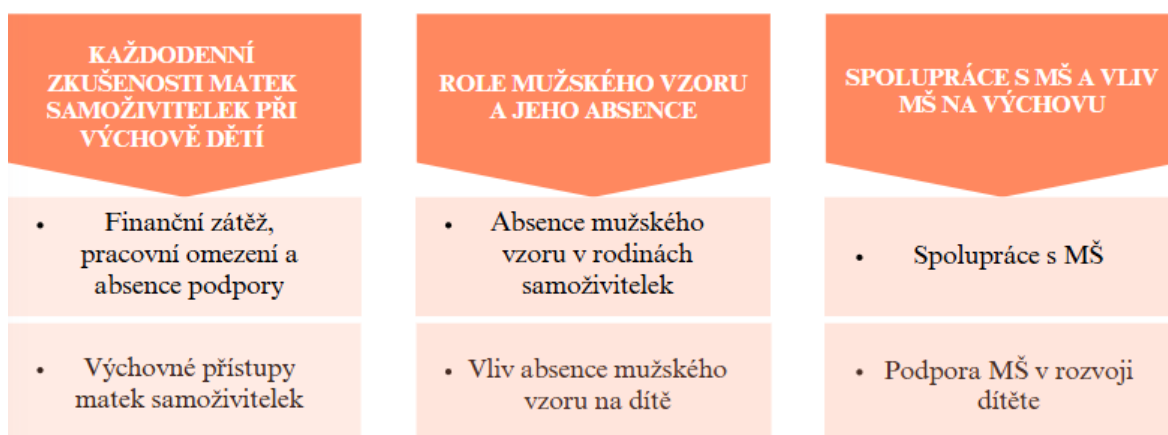

Schéma 1 – Kategorie a subkategorie

Zdroj: *Vlastní*

5.1.1 Každodenní zkušenosti matek samoživitelek při výchově dětí

Tato kategorie se věnuje každodenním aspektům života matek samoživitelek a jejich způsobům, jak zvládají péči o děti v náročných podmínkách. Reflektuje nejen praktické problémy, jako jsou finanční těžkosti, složité pracovní omezení nebo absence podpory ze strany okolí, ale také přibližuje různé výchovné přístupy, které tyto matky volí.

Finanční zátěž, pracovní omezení a absence podpory

Jednou z hlavních výzev, na kterou matky samoživitelky v rozhovorech narážejí, je náročnost zvládání každodenních povinností, jako je finanční zajištění rodiny, se kterým se pojí i výchova jejich dětí. Svou situaci popisuje M1 následovně: „*mám s tím, jako s tou výchovou někdy hodně starostí, protože se starám především o to, jak ji uživit, jak mít střechu nad hlavou, co a jak dělat pro to, aby prostě všechno měla a uměla*“. Později se o tom znova zmiňuje: „*pro mě je důležité, abychom fakt měli teda tu střechu nad hlavou, a to jídlo, abychom prostě alespoň nějak fungovali...*“. Shodla se na tom také participantka M4 „*mě limitují hodně finance*“. Finance se však zdají být problémem i u další participantky M2 „*vlastně jsou to i ty finance, taky ty časy, kdy člověk by dítěti rád něco koupil, ale tak nemůže a pak ho to mrzí, protože vidí, jak ty ostatní děti mají plno hraček, nebo nové oblečení, a ono*

jde poznat i na tom tvojem dítěti prostě, že ho to taky tak nějak mrzí. “. Na to poté navazuje tím, že je to i pro ni samotnou „náročné... psychicky“. To samé konstatuje i participantka M6 „*to je pro mě asi nejhorší na psychiku, to že jim nedokážu dopřát všechno to, co bych chtěla.*“ v tom kontextu, že její nejmladší dítě často hovoří o jejich vrstevnících, kteří mají více hraček než ono. Značná závist je v tomto případě znát také ohledně uskutečňování výletů na zajímavá místa „*tamta kamarádka byla s rodiči tam a tam, na takovém výletě... No, a to je takové nesplnitelné že*“. Na to v rozhovoru navazuje i další matka „*a jako určitě nemá jako dítě všechno, co by potřebovala, nebo tak něco, jako některé jiné děti...*“, dále konstatuje, že „*se mě vlastně zeptá, jestli jí to třeba donese Ježíšek na Vánoce nebo tak no...*“ (M1). „*V náročnosti této situace ji však nikdo z blízkých nepomáhá: „Já osobně mám teda nulovou podporu, od všech. Jak od vlastních rodičů, tak i od sourozenců, ale i ze strany mého vlastně bývalého manžela.*“ To samé zmiňuje i participantka (M6), která postrádá podporu ze strany jejich rodičů: „*nejsem už moc s rodiči v kontaktu, takže od nich fakt podporu nemám*“. Zároveň zmínila, že v nich tu podporu ani nevyhledává, což „*je věc která mě trochu... zaráží vlastně.*“. Avšak naopak participantka (M2) svou rodinu vnímá jako důležitou část podpory nejen po stránce finanční, ale i psychické, kdy se musela vypořádat s rozvodem: „*musím říct, že byli hodně oporou mí rodiče. Myslím, že to pro mě byla velkou výhodou ta rodina, že mě podržela, jo celkově ti sourozenci, blízcí a tak. Jo že jsem měla tu oporu na rozdíl od některých jiných třeba maminek, že jsem prostě nespadla do nějakých, já nevím jako někdo třeba do depresí nebo tak...*“. Rodina ji však pomáhá i ve výchově jejích dvou dětí a v případě potřeby je pohlídají, nebo jim zajistí potřebné věci. Na to navazuje výpověď participantky M2, která si myslí, že případný nedostatek potřebného vybavení pro dítě může vypadat „*špatně pro okolí, kteří třeba tvou situaci vůbec neznají*“. Avšak jak dále zmiňuje, pro matky samoživitelky může být sehnat si dobrou práci složitější: „*prostě když si jako samoživitelka hledám tu práci, když se chci ucházet o nějaké místo, tak to bylo takové, že... ale prostě máte doma dítě. Jo? Takže to bylo takové, že jsem to místo nezískala, protože mám to dítě doma*“. Konkrétně tuto zkušenost popisuje jako „*takový největší šok*“. Také participantka M1 říká, že „*docela dlouho nemohla sehnat práci*“ a na to dále navazuje „*protože mi každý řekl že – no, ale tak vy máte dítě doma*“.

Výchovné přístupy matek samoživitelek

Tato subkategorie byla vybrána na základě rozhovorů, ve kterých matky často popisují výchovu svých dětí jako proces, který spojuje lásku, podporu a respektování individuálních potřeb dítěte. Například M2 zmiňuje, že se „*vždy snažila dávat holkám ten*

pocit, jako že jsou milované a snažila jsem se je podporovat vždy v tom co dělaly“. Z tohoto přístupu k výchově lze říct, že je pro ni jako matku důležité, aby byla schopna své děti dostatečně podpořit. Participantka M1 popisuje svou dceru jako veselou a hravou: „Ona je jako většinou fakt veselé děcko a snaží se furt dělat nějaké vtipné kraviny“, ale potýká se s problémem v rovnováze mezi pozitivním a negativním hodnocením: „A ona už si uvědomila, že já ji na cokoli řeknu... kladně, odpověď. Takže se učím hodně odpovědět i nějak záporně, i když se mi to třeba moc nelíbí a vidím, že ji to třeba raní nebo tak, ale taky nemůžu ji pořád hodnotit jenom kladně, že.“ Tento výrok ukazuje, jak se jako matka samoživitelka vyrovnává s potřebou být nejen podporující, ale i lehce autoritativní. Participantka M4 také zmiňuje, že je na své dítě „třeba měkčí, než bych měla být...“. Na to navazuje, že: „Většinou se snažím jít přes klid. Hodně s ní mluvím“. Podobný přístup zastupuje i participantka M6, přičemž zmiňuje, že komunikace s dítětem je nedílnou součástí výchovy a říká: „Já jsem se snažila s nima všechno vykomunikovat, a tak nějak se mi to dařilo“. Je však také toho názoru, že když její dcera zrovna mluvit nechce, nekárá ji za to. Naopak jí nechá prostor a čeká, až za ní, popřípadě přijde sama od sebe: „ona přišla, přitulila se a už zase začala třeba mluvit. Víš, že do ničeho ji nenutím, netlačím zbytečně“. Takový přístup podle ní však vyžaduje trpělivost i přes to, že „někdy je to fakt teda na palici“. Podobný názor zmiňuje i participantka M4 „snažím se být trpělivá“ a stejně tak M1 „Vlastně já když s ní mám nějaký problém, tak se snažím to řešit co nejvíc trpělivě“. Ne ve všech chvílích je však trpělivost dostatečná. Například matka M6 měla s jejím dítětem jisté neshody, kdy „ona chtěla pozornost, dělala neplechu doma“ a nedokázala být přísná, především kvůli její osobní zkušenosti s matkou z dětství, která vedla velmi přísnou výchovu, stejně tak jako participantka M3: „já je nechci moc mlátit, protože jsem byla jako malá hodně mláčená já sama“, nebo matka M1 „mamka na mě byla hrozně přísná a na kluky ne, tak já jsem tak nechtěla vychovávat ty moje děti“. Řešila to tedy (M6) následujícím způsobem: „U nás je většinou problém fakt nějaká jako prkotina. Třeba, já nevím, uklízení hraček a takové, nebo jednu dobu chtěla pořád na tablet, a fakt jako nedat jí to. Prostě nebudeš se umět chovat, nebudeš mě respektovat, tak já nebudu respektovat to, co pro tebe je životně důležité...“. Dále také popisuje, že ne vždy byly tyto scény klidné, ale zároveň zmiňuje, že „z chyb se člověk učí“. Podobnou výpověď dodala i participantka M1, když uvedla, že: „učím se hodně za pochodu, co se má dělat a tak, co by bylo asi tak pro ni nejlepší...“. K tomu se M2 dále vyjadřuje: „Podle mě čím víc to dítě dostává a řekne se, že se nic neděje, koupíme druhé, to je přístup, který by se neměl vést, protože to prostě nedopadá dobře.“. Celkově však většinou matky samoživitelky v rozhovorech často

uváděly, že své děti vychovávají následovně: „*takový láskyplný přístup mám, ale zároveň se snažím to držet pevně v rukou někdy no*“, či například také „*snažím se na ně být hodná*“ (M3), přičemž dodala: „*ale zase ne tak, abych jim dovolovala úplně všechno a kupovala jim vše co si zamanou, to už bych je rozmazlovala*“. V podobném znění i matka M3 zmínila, že je „*spíš taková klidnější máma*“, ale i participantka M5 uvedla: „*Tak já bych řekla že jsem hodná, taková ta maminka opatrovatelka*“ (M2).

5.1.2 Role mužského vzoru a jeho absence

Tato subkategorie se zaměřuje na význam a důsledky absence mužského vzoru ve výchově dětí v rodinách matek samoživitelek.

Absence mužského vzoru v rodinách samoživitelek

Tato subkategorie se zaměřuje na vnímání a vliv absence mužského vzoru v rodině matek samoživitelek, jenž často reflektují, jak tento nedostatek mužské přítomnosti ovlivňuje jejich děti, zejména pokud jde o hledání mužské autority nebo pozitivního vzoru.

Participantka M5 se v rozhovoru k absenci mužského vzoru u jejího dítěte vyjadřuje následovně: „*přišel za mnou hodně krát tak jako, že se zeptal – Kde je táta?*“. Podobnou zkušenost reflektuje i matka M1 „*Určitě to vnímám. Třeba ona někdy hledá toho chlapa, jako... hledá ten mužský vzor no*“. Podobně popisuje i situaci, kdy její dítě zažívá absenci mužských postav ve svém životě, nejen od otce, ale i od dalších mužů v rodině: „*Ona má absenci mužského vzoru vlastně i ze strany otce, i ze strany dědy, i ze strany strýce, jo... Jakéhokoliv vlastně muže*.“... „*Takže si myslím, že ten chlap v tom jejím životě chybí*“. Matky se absenci mužské role ve výchově jejich dítěte snaží různě doplnit, ať už matčinými přátelskými vztahy s opačným pohlavím, či rodinou nebo dalšími příbuznými. Například participantka M5 zmínila, že se to snaží „*řešit hodně dědou*“. To samé uvádí i matka M2 „*já jsem měla tu výhodu, že tu roli mužského vzoru převzal vlastně teda můj děda... Jo, že vlastně ona, jak vzhlížela, nebo viděla třeba jak se chová k babičce a tak, tak to ho svým způsobem nahradilo*...“. Participantka M3 má tu samou výhodu, s tím rozdílem, že „*On se celkem i předtím staral o dost víc než ten můj manžel*“. Mimo to jsou některé matky (M3, M4) v partnerském vztahu. Oba partneři se dítěti tuto díru pokoušejí zaplnit, „*hodně se k nim chová hezky*“ (M3). Partneři matek samoživitelek nejsou jediní, kteří se tuto roli snaží dětem nahrazovat. Samy matky se často zmiňují, že musí ony samy zastupovat právě jak roli matky, tak i roli otce: „*Já jsem takový táta i máma v jednom*“... „*musím tu roli nahrazovat často já*“ (M5). Na což navazuje, že jakmile její dítě začne toho muže postrádat, „*tak ho*

učím boxovat nebo takové věci“. Výstižně tuto roli popisuje také matka M1: „*cítím se jak vlastně takový babochlap*“ (M1).

Vliv absence mužského vzoru na dítě

Převážně u participantky M1 bylo zřejmé, že absence mužského vzoru má na dítě významný dopad. Matka opakovaně zmiňuje, že její dcera vyrůstá bez jakékoli stabilní mužské figury, jelikož chybí otec, dědeček, strýc, a i pokusy o navázání partnerského vztahu matky s jiným mužem skončily kvůli jeho nezájmu o dítě. Tento nedostatek mužské přítomnosti v životě dítěte se tedy může projevit v různých formách hledání uznání. Matka uvádí konkrétní příklady, kdy si dítě velmi často všímá i těch nejmenších projevů zájmu od mužů: „*kdykoliv se objevil někdo, kdo projevil sebemenší zájem o nějakou její zálibu, tak ona byla jako... šťastná, strašně šťastná*“, dále také říká, že „*když se najde třeba nějaký můj kamarád, který ji jako obejmě, tak na ni to jde vidět, že ona se cítí vlastně moc hezky, jo. Že prostě je tam i někdo jiný, kdo ji má rád a je to prostě chlap no.*“. Zapsalo se to také v oblasti navazování vztahů – matka reflektuje, že její dcera má tendenci zpochybňovat autenticitu projevované náklonnosti: „*nevím, jestli je to tím, ale ona, když už ji má někdo rád, tak ona si myslí že ji ten člověk prostě rád nemá a pak se tak trochu strání*“ a v oblasti sebedůvěry, kdy matka stručně zmiňuje, že její dcera v sobě „*nemá ani moc sebedůvěry*“. Na to poté navazuje „*ještě k tomu že ona si moc nevěří, tak to je sice taková blbost, ale teď má takovou „úchylku“ na rukávy. Ona, když já ji vyhrnu rukávy, tak to musí mít úplně přesně zarovnané, milimetr na milimetr stejně tak, aby nebyly rozdílně dlouhé jo, a to je vždycky, „mami ne, sprav mi to!“*“. Na což dodává, že: „*vidí že se třeba ty holky v její třídě upravují, tak chce být taky nějakým způsobem prostě hezká a upravená no*“. Podobný problém má však i matka M6, která popisuje, že u její nejmladší dcery je absence mužského vzoru rovněž patrná a výrazně se promítá do jejího chování i vnímání autorit. Sama matka uvádí, že „*ona toho chlapa ve svém životě potřebuje jak sůl*“, čímž přímo poukazuje na tento nedostatek mužské opory ve výchově. Dítě podle jejích slov také obtížně přijímá hranice, které se jí matka snaží nastavit, a zároveň vnímá, že pokud je přítomna mužská figura, ať už její bratr nebo bývalý partner – dcera na ně reaguje jinak, často s větším respektem. Dále zmiňuje i potíže s nastavením pravidel doma, kdy její dcera „*chtěla pozornost, dělala neplechu doma, ale ve školce byla jako zlatá.*“. Její potíže s vnímáním autority se dále pojí i s projevy vyšší emocionality a nespokojenosti – například ve chvílích, kdy nechtěla chodit do mateřské školy a matka musela situaci řešit velmi citlivě a trpělivě. Nicméně sama přiznává, že to často vyžaduje velké množství energie a psychické odolnosti.

5.1.3 Spolupráce s MŠ a vliv MŠ na výchovu

Tato kategorie se zaměřuje na zkušenosti matek samoživitelek v kontextu spolupráce s mateřskými školami a na to, jaký vliv mají tyto instituce na výchovu jejich dětí.

Spolupráce s MŠ

Většina matek (např. M2, M3, M4, M5, M6) hodnotí spolupráci s mateřskou školou pozitivně: „*ta spolupráce se školkou byla v obojích případech naprosto úžasná. Výborná... oni nám hodně vycházeli vstříc...*“ (M2). To samé matka M6: „*Já mám štěstí v tom, že mě vycházejí učitelky maximálně vstříc, pokud to bylo v jejich silách. A to ve všem, co jsem potřebovala.*“. S tím se shoduje i participantka M3, která navíc zmiňuje otevřenost paní ředitelky a uvádí, že jejím vystupováním „*je úžasná*“. Matky tedy oceňují přístup učitelek a otevřenost k individuálním potřebám dítěte, čímž je např. dieta dítěte matky M2 nebo následující případ: „*Paní učitelky jsou hodně empatické a vstřícné. Věděly, že je malá uzavřenější, a pracovaly s ní pomalu, nespěchaly. Domluvili jsme se, že si může nosit všude oblíbeného plyšáka*“ (M4), oceňují tedy i flexibilitu v komunikaci a vstřícnost při organizačních záležitostech, čímž je u matky M2 například potvrzení při vyzvedávání dítěte otcem – „*Mě se stala i situace že náš tatínek jednou zavola, že jestli si může tu dceru jako vyzvednout, a musím říct že paní učitelka mi teda i zavolala že jestli si ji ten tatínek může teda vzít, takže to jsem byla hodně ráda že vlastně v ně můžu takto vložit v podstatě celou mou důvěru*“. Přičemž participantka M6 v jiném ohledu uvádí, že: „*Například v rámci plateb, když jsem zrovna neměla peníze na něco, počkalo se i s platbama. Nemusela jsem se vlastně bát, že bude nějaký problém, že jsem si přišla vlastně jako člověk.*“ Na což navazuje výpověď matky M2: „*Nikdo nedal najevo nějaké jako... vy jste sama nebo tak něco.*“. Na druhou straně participantka M1 popisuje negativní zkušenost se školkou, zejména co se týče přístupu k její dceři: „*Já mám pocit, že se ty učitelky, prostě, nechovají adekvátně k mému dítěti... Že je rozhodně neberou všechny stejným metrem.*“. Také popisuje konkrétní situaci: „*Nikdy nezapomenu asi na to, jak já jsem za jednou z těch učitelek stála, když jsem si ji šla vyzvednout, a ona po ní řvala, že si má na sebe natáhnout punčochy pořádně.*“ A nakonec spolupráci s mateřskou školou i hodnotí: „*my jsme měli nějaké neshody určitě, ale jenom jako v domluvě o té... jakoby výchově, takže tomu dávám tak... šest z deseti.*“

Podpora MŠ v rozvoji dítěte

Mateřská škola je mnoha matkami vnímána jako poměrně zásadní prvek výchovy v oblasti socializace jejich dítěte s dalšími vrstevníky. M6 zmiňuje následující: „*Určitě*

pomohli mi v tom, aby se moje nejmenší teda více začala socializovat s ostatními lidmi, že ona si nepřipustí jen tak někoho.“ Matka však oceňuje i citlivý přístup učitelky: *„Dělala jí společníka, zaměstnala ji když děcka něco dělaly a ona byla bokem.“*. Také participantka M2 vyzdvihuje význam mateřské školy především v rozvoji komunikačních dovedností své dcery: *„Protože ona byla vždy takové spíš tiché dítě, ale teď se poslední dobou hodně lepší, s tím že ve školce má vlastně spoustu kamarádů, kteří ji mají rádi.“* Dodává také: *„Školka je hrozně bohatá na naučení spousty nových dovedností, nebo i na... řekla bych že na prožití spousty zážitků“*. Na což navazuje výpověď matky M4, která také oceňuje přínos mateřské školy podobně: *„Taky tam chodí na plavání, a to je třeba věc, kterou bych jí sama nikdy nenaučila, protože se vody bojím.“*. Dále zmiňuje, že jsou tyto záležitosti vhodné a potřebné především kvůli nedostatku času na její dítě: *„začala víc mluvit a kreslit“*. Stejně tak M3 vnímá školku jako prostředí, které dítěti poskytuje vzdělávací přínos, který by sama nebyla schopna zajistit: *„Já se pak až divím, co všechno už znají... Já bych je to totiž rozhodně sama nenaučila. Hlavně mám ten pocit, že tam se učí hodně takových... no prostě jak vypadá včela jo, a tady doma se zase učí hodně těch praktických věcí.“*. Na druhou stranu participantka M1 vyjadřuje zklamání z přínosu mateřské školy: *„Ona si uvědomila, že tam vlastně může něco odmítnout. A já jsem doufala, že ona bude lepší, ale ona se úplně zkazila v tom.“*. Kriticky hodnotí i přístup k socializaci jejího dítěte: *„Ale to mi právě přijde, že se moc nesnaží, že prostě jo, posadí ji nebo nechají ji sedět hentam na gauči a nudit se... Myslím si, že ta školka jí toho zas tolik nedala.“*. Přičemž participantka M5 vnímá smysl mateřské školy podobně, dokonce zmiňuje následovně: *„Nemám ráda takové to stádo ovcí... to paušalizování kdy oni řeknou no, ale žádné dítě to nikdy nedělalo, ale jen to vaše.“*. Matka M1 je dále zastáncem toho názoru, že *„kdyby zůstala víc se mnou“ ... „tak by to vypadalo asi jinak“*. Dále to rozvádí tím, že instituce plní spíše „hlídací“ funkci než pedagogickou či socializační. Matka současně vyjadřuje přesvědčení, že „odolnější děti“ se v tomto systému snáze uplatní, zatímco „dětí jako ta moje“ mohou mít s adaptací výraznější potíže, pokud není jejich potřebám věnována dostatečná pozornost.

5.2 Axiální kódování

Během procesu axiálního kódování byla nejprve identifikována hlavní kategorie, která spojuje všechny ostatní, v tomto případě výchova dítěte v podmínkách samoživitelství. Poté byly určeny kauzální, intervenující faktory, kontextové faktory a následky výchovy.

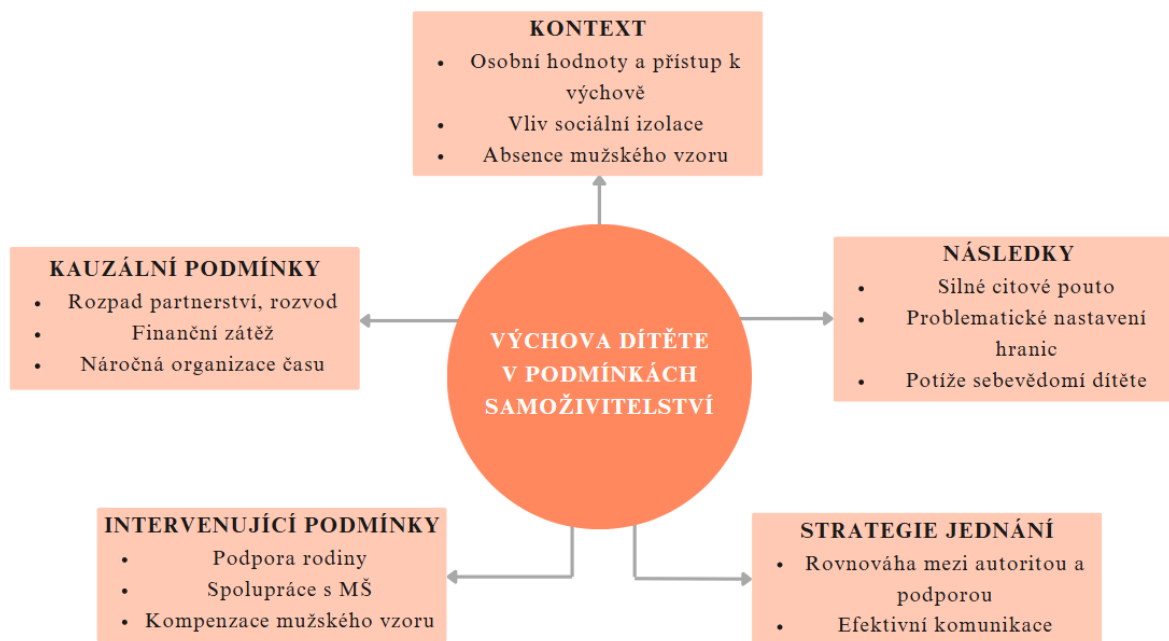

Schéma 2

Zdroj: *Vlastní*

5.3 Selektivní kódování

Mezi hlavní kauzální podmínky patří rozpad partnerství nebo rozvod, což matce přináší potřebu vykonávat roli obou rodičů. Dalšími významnými faktory jsou finanční zátěž, která ovlivňuje materiální zajištění rodiny, a náročná organizace času, která komplikuje skloubení práce, péče o dítě a dalších povinností. Tyto výzvy jsou prohloubeny absencí druhého rodiče, což klade na matku zodpovědnost za všechny oblasti výchovy a péče.

V reakci na tyto výzvy se objevují intervenující podmínky, které mohou výchovu ovlivnit pozitivně nebo negativně. Podpora rodiny hraje důležitou roli, ale není vždy dostupná a v některých případech může být matce samoživitelce naopak spíše zátěží. Spolupráce s mateřskou školou je dalším klíčovým faktorem, který může výrazně pomoci v oblasti výchovy, pokud je tato spolupráce funkční. Některé matky se pak pokoušejí

kompenzovat mužský vzor, a to buď prostřednictvím jiných mužských postav v životě dítěte, nebo prostřednictvím vlastního úsilí, což může mít různý vliv na vývoj dítěte.

K výchově přispívá i kontext, jako je osobní hodnoty matky a její přístup k výchově, které často vycházejí z vlastních zkušeností matky z dětství. Sociální izolace je dalším faktorem, který ztěžuje výchovu, protože matky často nemají dostatečnou podporu ze širšího okolí. Dále se absence mužského vzoru projevuje zejména v oblasti vztahů k autoritám, což může mít dlouhodobý vliv na vývoj dítěte a jeho schopnost orientovat se ve vztazích s jinými autoritami.

Výchova dítěte v těchto podmínkách má i své následky. Mezi pozitivní následky patří silné citové pouto mezi matkou a dítětem, což může pozitivně ovlivnit jejich vzájemný vztah. Na druhé straně však může docházet k problematickému nastavení hranic, protože matky, které se snaží být dítěti co nejvíce nápomocné a láskyplné, mohou mít potíže s autoritativním přístupem. Potíže se sebevědomím dítěte mohou být důsledkem absence mužského vzoru, zejména pokud dítě vnímá nedostatek mužské autority ve své rodině.

Aby se matky samoživitelky vyrovnaly s těmito výzvami, často volí různé strategie jednání. Jednou z nejdůležitějších je rovnováha mezi autoritou a podporou, kdy matky usilují o to, aby byly láskyplné, ale zároveň schopné nastavit jasné hranice. Další klíčovou strategií je efektivní komunikace s dítětem, která pomáhá udržet stabilitu v rodinném prostředí a umožňuje řešit problémy bez zbytečných konfliktů.

6 VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ

Tato část práce je zaměřena na výsledná zjištění výzkumu z rozhovorů s matkami samoživitelkami, které se vztahují k jejím každodenním zkušenostem, jejich výchovným přístupům a specifikům života s dětmi předškolního věku. Výzkum byl zaměřen také na to, jak tyto matky vnímají roli mateřské školy ve výchově svých dětí. Výsledky ukazují na složitost problémů, kterým tyto matky čelí, nejen v oblasti ekonomických podmínek, ale i v psychologických a sociálních aspektech jejich života. V této analýze shrnu, jakým způsobem byly splněny jednotlivé cíle výzkumu.

Dílčí výzkumný cíl č. 1 - Identifikovat přístupy matek samoživitelek k výchově a každodenní péči o dítě.

Z rozhovorů vyplývá, že výchovný přístup matek samoživitelek k jejich dětem předškolního věku se vyznačuje důrazem na lásku, podporu, trpělivost a respektování individuálních potřeb dětí. Výchovné přístupy, které tyto matky aplikují, jsou do značné míry formovány jak jejich osobními zkušenostmi z dětství, tak aktuálními životními okolnostmi. Některé respondentky uvedly, že byly samy vychovávány přísně, což je vedlo k vědomé volbě jemnějšího, podpůrného přístupu, inspirovaného **demokratickým stylem** výchovy. V projevech matek se opakovaně objevovala potřeba vyvážit přísnost s laskavostí a zajistit, aby jejich výchovné metody odpovídaly aktuálním potřebám dětí. Za důležitou součást výchovy považují matky komunikaci s jejich dětmi. Snaží se s nimi o všem mluvit a učí je vyjadřovat své emoce. Zároveň připouštějí, že někdy dochází k vyčerpání nebo neschopnosti reagovat vždy s dostatečným klidem. Významným faktorem je i snaha kompenzovat dětem jejich absenci otce tím, že na sebe matky přebírají zároveň roli autoritativní i pečující. V některých výpovědích se objevují momenty inklinující **k autoritativnímu** či až **autoritářskému stylu**, kdy matky samoživitelky samy uznávají, že je jejich výchovný přístup spíše jemnějšího rázu, ale zároveň se snaží držet hranice, a to především v oblasti dodržování pravidel či určitých hodnot.

Dílčí výzkumný cíl č. 2 - Identifikovat výzvy a obtíže, se kterými se matky samoživitelky při výchově dětí potýkají.

Respondentky se podělily o obtíže spojené s **ekonomickými a časovými nároky**, které mají zásadní dopad na každodenní fungování jejich domácností. Finanční problémy se objevují jako výrazné téma, které prostupuje do všech oblastí jejich života. A to od zabezpečení základních potřeb až po nemožnost nabídnout dětem mimoškolní aktivity,

hračky nebo výlety. Dokonce také reflektovaly svou frustraci z toho, že nedokážou dopřát dětem tolik věcí jako rodiče v úplných rodinách.

Kromě finančních překážek se matky potýkají také s **nízkou mírou podpory ze strany širší rodiny**, především ze strany bývalých partnerů. Některé z nich byly v péči o děti ponechány zcela bez pomoci, což posilovalo jejich psychické vyčerpání. Psychologická zátěž se často promítala do jejich schopnosti efektivně zvládat různé, například konfliktní situace s jejich dítětem a zároveň zůstat v roli trpělivého rodiče.

Výpovědi matek ukázaly, že **absence mužského vzoru v rodině** může mít významný dopad na emoční vývoj dětí. Některé děti tuto nepřítomnost vnímají a vyhledávají ho i v širším okolí, zatímco některé jiné vykazují větší potřebu pozornosti, nebo trpí nižší sebedůvěrou. Matky zmínily, že se tuto mezeru pokoušejí vyplnit vlastními silami, či popřípadě zapojením dalších mužských vzorů, jako jsou dědové, strýcové či nynější partneři.

Dílčí výzkumný cíl č. 3 - Zjistit vnímání přínosu mateřské školy pro výchovu dítěte z pohledu matek samoživitelek.

Většina matek hodnotila spolupráci s mateřskou školou **pozitivně**. Vnímaly mateřskou školu jako bezpečné a vstřícné prostředí, které **jim poskytuje významnou podporu nejen ve vzdělávání dětí, ale především v jejich socializaci**. Matky oceňovaly vstřícnost paní učitelek, ale i ochotu přizpůsobit se individuálním potřebám dětí, nebo též jejich empatický přístup. V některých případech poskytovaly mateřské školy i **praktickou pomoc**, například při finančních potížích s placením příspěvků nebo v situaci, kdy otec dítěte přišel do školky, aby si dítě vyzvedl, přičemž učitelky se před tím spojily s matkou, aby získaly potvrzení, zda to mu dítě mohou vydat.

Význam mateřské školy byl tedy, jak již bylo zmíněno, často reflektován také z pohledu rozvoje sociálních a komunikačních dovedností dětí. Mateřská škola působila pro matky samoživitelky často jako **prostředí, které dítěti poskytne nové zkušenosti a podněty**, které by samo v domácím prostředí nezískalo, a to především právě v integraci dítěte do kolektivu.

V několika případech se však objevily i **negativní zkušenosti**. Některé matky vyjadřovaly pocit nepochopení pedagogického personálu mateřské školy, ve kterém mají své dítě, jelikož vnímaly přístup jako nedostatečně citlivý, nebo **se setkaly s nedostatečnou individuální péčí o své dítě**. V těchto případech pocítovaly, že jejich dítě v rámci kolektivu spíše stagnuje nebo není integrováno způsobem, který by odpovídal jeho potřebám.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že výchova dětí matek samoživitelek je ovlivněná celou řadou faktorů. A to od ekonomické situace, přes psychické zatížení až po absenci mužského vzoru. I přes to, že je na jejich bedra položena velká zátěž, dokáží být při výchově svých dětí trpělivé. Jejich přístup k výchově je často formován vlastním dětstvím, přičemž se často snaží vytvořit pro své děti bezpečné a láskyplné prostředí. Přestože se potýkají s mnoha obtížemi, včetně předsudků ze strany okolí, daří se jim většinou vytvářet funkční rodinný systém. Velkou oporou je pro ně i mateřská škola, která kromě vzdělávání dítěte nabízí i jistou, většinou spíše sociální podporu. Vzhledem k náročnosti jejich situace je však znát, že si přejí, aby byly mateřské školy časově více flexibilní, ale i citlivé k individuálním potřebám nejen dětí, ale i jim samotným.

6.1 Diskuse

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo porozumět specifikům výchovy dětí v rodinách matek samoživitelek. Výzkum, založený na kvalitativní metodologii, umožnil nahlédnout do individuálních zkušeností respondentek, a poskytnout tak hlubší porozumění jejich rodičovské roli. Výsledky výzkumu ukazují, že mateřství bez podpory druhého rodiče přináší řadu výzev, ale zároveň i výraznou míru odpovědnosti, ale i samostatnosti.

Prvním dílčím cílem bylo identifikovat přístupy matek samoživitelek k výchově a každodenní péči o dítě. Většina z nich klade důraz na individuální přístup k dítěti, trpělivost a důslednost. Weihrauchová (2011) uvádí, že ženy samoživitelky jsou často nuceny kombinovat roli pečovatelky, živitelky i vychovatelky, což může být psychicky i fyzicky náročné. Přístup k výchově se pak utváří na základě silné osobní motivace „zvládnout to“ a nabídnout dítěti co nejlepší podmínky navzdory vnějším obtížím. Walterová (2016) navíc upozorňuje, že tyto ženy často nemají možnost sdílení výchovných rozhodnutí, což na ně klade zvýšené nároky a vede ke snaze o větší kontrolu a plánování každodenní rutiny.

Druhý dílčí cíl se zaměřil na výzvy a obtíže, se kterými se matky samoživitelky při výchově dětí potýkají. Mezi nejčastější problémy uváděly respondentky časovou zátěž, nedostatek odpočinku a omezené finanční prostředky. Dalším zmíněným problémem byla také emoční únava spojená s absencí opory ze strany druhého rodiče. Gücklhornová (2009) v této souvislosti upozorňuje na dlouhodobý stres, který se může negativně odrazit nejen na psychické pohodě matek, ale také na výchovném klimatu v rodině. Významným zjištěním je rovněž pocit izolace – mnohé ženy postrádají možnost sdílení radostí i starostí každodenní péče o dítě, což často vede k pocitům osamění. Přesto se většina respondentek shodla, že

navzdory těmto překážkám vnímají své mateřství jako smysluplné a jsou hrdé na to, co se jim daří zvládat. Tyto postoje potvrzují i výsledky Walterové (2016), která zdůrazňuje, že mateřství může být pro mnohé ženy zároveň zdrojem seberealizace a osobního růstu.

Třetí dílčí cíl zjišťoval vnímání přínosu mateřské školy pro výchovu dítěte z pohledu matek samoživitelek. Z výpovědí respondentek vyplývá, že mateřskou školu považují za důležitou, jelikož jim pomáhá skloubit pracovní a rodinné povinnosti. Mateřská škola je pro ně nejen místem, kde dítě získává nové podněty a rozvíjí své schopnosti, ale také jistotou v organizaci dne. Význam školky však není vnímán jen prakticky, jedna z matek zmínila, že vidí pozitivní změny v chování a komunikaci dítěte. Tyto poznatky jsou v souladu s tvrzením Weihrauchové (2011), která uvádí, že mateřská škola poskytuje dítěti důležitý sociální kontakt a matek zbavuje pocitu, že na vše musí být samy. Důvěra ve školu ale není vždy samozřejmostí, což se ukázalo u většiny respondentek tohoto výzkumu. Některé z nich vyjádřily i obavy z kvality pedagogického personálu nebo z nedostatku individuálního přístupu k dětem.

Ve srovnání s dalšími výzkumy lze tedy říct, že se v této životní situaci matek samoživitelek objevují některé společné znaky. Patří mezi ně například vysoká míra odpovědnosti, schopnost improvizace a organizace času, ale také potřeba psychické i praktické podpory. Dá se tedy říct, že cíle práce byly naplněny a výzkum přinesl o něco hlubší porozumění tomu, jak mateřství samoživitelek probíhá v realitě. Výsledky tedy ukazují na složitost jejich situace, ale i na jejich schopnost trpělivosti a motivace zajistit svým dětem co nejlepší podmínky.

6.2 Limity

Tento výzkum naráží na několik limitů, které je třeba zohlednit při interpretaci výsledků. Výzkum vycházel z kvalitativního přístupu a pracoval s malým, záměrně vybraným vzorkem respondentek.

Prvním z těchto limitů je tedy **velikost a povaha výzkumného souboru**. Kvalitativní výzkum zaměřený na malý vzorek poskytuje detailní pohled na konkrétní případy, avšak omezuje možnost statistické generalizaci výzkumu. (Švaříček & Šed'ová, 2014).

Druhým z podstatných limitů byl **výběr respondentek**. Ty byly vybírány metodou sněhové koule. Výzkumný soubor tak tvořily matky, které byly ochotné sdílet své zkušenosti a zároveň splňovaly předem stanovená kritéria. Jak upozorňuje Hendl (2023), v kvalitativním

výzkumu je důležité si tuto výzkumnou subjektivitu uvědomovat a reflektovat ji během celého procesu sběru i analýzy dat.

Třetím podstatným limitem byla **přenositelnost výsledků**. Výzkum byl realizován ve Zlínském kraji a zaměřil se na úzce vymezenou skupinu matek samoživitelek s dětmi v předškolním věku. Zjištěné poznatky proto nemusí být aplikovatelné na matky samoživitelky v jiných regionech, či odlišných sociálních kontextech. Přenositelnost je v kvalitativním výzkumu vždy limitovaná konkrétností zkoumaného prostředí, přičemž důraz je kladen na hloubkové pochopení jevu (Švaříček & Šed'ová, 2014; Hendl, 2023).

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat specifika výchovy dětí předškolního věku matek samoživitelek. Na základě teoretických poznatků i praktického výzkumu se ukázalo, že výchova dítěte předškolního věku v rodině matek samoživitelek představuje velmi náročnou životní situaci, která je ovlivněna nejen absencí partnera, ale i celou řadou dalších faktorů. A to především těch sociálních, ekonomických i psychologických. Přestože se matky samoživitelky často potýkají s nedostatkem podpory, časovým stresem, finančním zatížením a psychickou vyčerpaností, většina z nich přistupuje ke výchově s velkým odhodláním a odpovědností.

Výzkum ukázal, že matky samoživitelky se snaží vytvořit stabilní a podporující prostředí pro své děti, přičemž se často potýkají s náročným skloubením mezi pracovním a rodinným životem. Výchovné přístupy, které volí, jsou většinou individuální a zaměřují se na poskytování dostatek emocionální podpory a zároveň na zajištění výchovné autority. Avšak společným znakem je snaha vytvořit dítěti co nejstabilnější prostředí. Důležitým zjištěním je také to, že matky vnímají nepřítomnost druhého rodiče jako zátěž pro dítě, ale zároveň se snaží tuto situaci kompenzovat alternativními způsoby.

Mateřská škola byla ve výpovědích respondentek často zmiňována jako důležitý prvek podpory. Především díky možnosti rozvoje sociálních dovedností dětí. Zároveň si však některé matky přály lepší komunikaci s učiteli nebo větší porozumění jejich situaci.

Výchova dětí u matek samoživitelek je tedy výzvou, která s sebou nese mnohé překážky a vysoké nároky, ale zároveň ukazuje velkou míru zodpovědnosti a schopnosti se přizpůsobit. Mnohé z nich ukazují až neuvěřitelnou odolnost a schopnost improvizovat či přizpůsobovat své plány v závislosti na aktuálních potřebách jejich dítěte.

Věřím, že tato práce může přispět k hlubšímu porozumění situaci matek samoživitelek nejen při výchově dětí předškolního věku a nabídnout podněty k tomu, jak je lépe podpořit. A to nejen ze strany institucí, ale i ze strany širší společnosti. Zároveň může být inspirací pro další odborné zkoumání této problematiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Asociace neúplných rodin z. s. (2019). *Příručka pro samoživitele*.
https://www.vasevyzivne.cz/wp-content/themes/bootstrap-basic-child/pdf/prirucka_pro_samozivitele.pdf
- Biblarz, T. J., & Stacey, J. (2010). How does the gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72(1), 3–22. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00678.x>
- Cakir, S. (2010). *A pilot study on stress and support sources of single mothers in Turkey*. Procedia.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810016137?via%3Dihub>
- Corneau, G. (2012). *Chybějící otec, chybující syn: jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Portál.
- Čábalová, D. (2011). *Pedagogika*. Grada.
- Čapek, R. (2013). *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Grada.
- Dudová, R. (2009). *Práce jako řešení? Strategie obživy osamělých matek v ČR*. Sociologický časopis. <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2009/04/06.pdf>
- Dudová, R., & Hastrmanová, Š. (2007). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologický ústav.
- Flick, U. (2014). *An Introduction to Qualitative Research*. 5th ed. Sage.
- Gücklhornová, Z. (2009). *Porozvodová problematika osamělých matek s dětmi* [Bakalářská práce]. Univerzita Tomáše Bati.
- Gulová, L. (2011). *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Grada Publishing.
- Gulová, L., & (eds.) Šíp, R. (2013). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Grada.
- Hamzah, I., I. & Jafar, F., M. (2020). *Issues of Single Mothers in Practice Parenting Style to Adolescent in Indonesia*. South asian journal of social sciences & humanities.
- Hasmanová Marhánková, J. (2011). *Matky samoživitelky a jejich situace v České republice*. Gender Studies.
- Hechtová, A. (2025). *Supermani a supermanky. Krycí jméno: sólo rodiče*.
<https://sancedetem.cz/supermani-supermanky-mezi-nami-kryci-jmeno-solo-rodice>

- Hejzlarová, M. E. (2011). Měkké aspekty samoživitelství a nástroje veřejné politiky. *Fórum sociální politiky*, 5(3), 19–22. <https://www.rilsa.cz/clanek/mekke-aspekty-samozivitelstvi-a-nastroje-verejne-politiky/>
- Hendl, J. (2023). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (5. vyd.). Portál.
- Holá, S. (2023). *Kdo je to samoživitel, samoživitelka?* Dudlu. <https://www.dudlu.cz/ekonomicky-denik/kdo-je-to-samozivitel--samozivitelka/>
- Hoskovicová, S., & Suchochlebová Ryntová, L. (2009). *Výchova k psychické odolnosti dítěte: silní pro život*. Grada.
- Chrastina, J. (2019). *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Christin, M. & Mathew, P., M. (2019). *Child Wellbeing: Impact of Parenting by Single Mothers*. Educere.
- Janiš, K. & Kolaříková, M. (2016). *Úvod do problematiky výzkumu II. – základy kvalitativního výzkumu*. Slezská univerzita v Opavě.
- Kimplová, T., Jochmannová, L., & Svoboda, J. (2023). *Psychologie rodiny*. Grada.
- Kolajová, L. (2006). *Týmová spolupráce: Jak efektivně vést tým pro dosažení nejlepších výsledků*. Grada.
- Kolář, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Grada.
- Konopásek, Z. (2005). Co znamená interpretovat text? In M. Miovský, I. Čermák, & V. Chrz, *Kvalitativní přístup a metody ve vědách o člověku IV: Vybrané aspekty teorie a praxe* (s. 85–95). Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. <https://zdenek.konopasek.net/docs/Konopasek-Co-znamenat-interpretovat-text.pdf>
- Křivohlavý, J. (2012). *Hořet, ale nevyhořet* (2., přepracované vydání). Karmelitánské nakladatelství.
- Kuchařová, V. & Nešporová, O. & Svobodová, K. & Höhne, S. (2022). *Úplné rodiny s dětmi*. VÚSP.
- Kutnohorská, J. (2009). *Výzkum v ošetrovatelství*. Grada.
- Langmeier, J., & Matějček, Z. (2011). *Psychická deprivace v dětství*. Karolinum.

- Link, B., G. & Phelan, J. (2014). *Stigma power*. Social science & Medicine. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2013.07.035>.
- Matějček, Z. (2013). *Co, kdy a jak ve výchově dětí* (6. vyd.). Portál
- Matoušek, O. (2015). *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Portál.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Grada.
- MŠMT. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. <https://msmt.gov.cz/file/56051/>
- Neviditelní (2025). *Neúplná rodina – jste matka samoživitelka nebo otec samoživitel? Jste na děti sami?* Provident. <https://neviditelni.org/samozivitele>
- Novák, T. (2008). *Vztah matky a syna*. Grada.
- Novák, T. (2013). *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Grada.
- Novák, T., & Šmolka, P. (2016). *Manželské a rodinné poradenství*. (2., aktualizované vydání). Grada.
- Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Grada.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* (3. vyd.). Karolinum.
- Sobotková, I. (2012). *Psychologie rodiny*. (2., přepracované vydání). Portál
- Šafránková, D. (2019). *Pedagogika: 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Grada.
- Šmelová, E. (2020). *Unreserved acceptance in child's education*. Grada.
- Švamberk Šauerová, M. (2022). *Výchova neprůbojných a uzavřených dětí*. Grada.
- Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (2. vyd.). Portál.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (3., přepracované vydání). Karolinum.
- Vyhláška č. 43/2006 Sb. o předškolním vzdělávání. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-43>
- Walterová, E. (2016). *Možnosti matky samoživitelky a její postavení ve společnosti* [Bakalářská práce]. Univerzita Tomáše Bati.

Weihrauchová, E. (2011). *Životní problémy žen samoživitelek a hledání sociální opory při jejich řešení* [Diplomová práce]. Institut mezioborových studií.

Wilding, Ch. (2010). *Emoční inteligence: Vliv emocí na osobní a profesní úspěch*. Grada.

Zajíček, J. (2023). *Jak na vyvážený výchovný styl?* Obecně prospěšná společnost Sirius.

<https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vychovny-styl>

Zákon č. 262/2006 Sb. zákoníku práce. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

Zákon č. 402/2001 Sb. o státní sociální podpoře. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-402>

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma 1 – Kategorie a subkategorie	35
Schéma 2.....	42

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

č.	Číslo
MŠ	mateřská škola
odst.	odstavec
RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
Sb.	Sborník zákonů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informovaný souhlas

Příloha P II: Rozhovor s matkou samoživitelkou

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce:

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu bakalářské práce Kristýny Juráškové s názvem Výchova dětí předškolního věku matkami samoživitelkami.
- Bylo mi sděleno, jakým způsobem bude rozhovor probíhat. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Transkripce rozhovoru bude zpřístupněna pouze komisi u obhajoby bakalářské práce. Výjimkou jsou části citované v textu práce, které budou volně dostupné online.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedeno mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohl/a být identifikován/a.
- Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce a některé jeho části mohla citovat. Zvuková nahrávka a transkripce rozhovoru však bude po ukončení výzkumu smazána.

Datum:

Podpis participanta:

Podpis výzkumníka:

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S MATKOU SAMOŽIVITELKOU

V: Jaké okolnosti Vás přivedly k tomu, že jste se stala matkou samoživitelkou?

M1: No... upřímně? Byl to tak trochu omyl? Haha.

V: A mohla byste mi to nějak více rozvést?

M1: Přímo jako maminkou samoživitelkou, se to stalo, no... prostě jak to příroda zařídila. Takže maminkou samoživitelkou jsem se stala, jelikož otec nejevil zájem o své dítě, takže jsem vlastně na tu výchovu zůstala sama.

V: A jak jste tuto změnu ve svém životě přijala?

M1: No, bylo to jako blesk z čistého nebe, protože jsem s tím vůbec nepočítala, a nic jiného mi nezbývalo. O něčem takovém jako o potratu, nebo... i něčem takovém jako dát své dítě pryč jsem nepřemýšlela vůbec. Prostě jsem si říkala, že se to pokaždé dá v životě nějak zvládnout a že přece nejsou zas taká slabá, abych to nezvládla. A to i přes to, že si teď říkám, že se vlastně jednalo o takovou... docela složitou věc.

V: Kdo tu změnu vlastně spíše inicioval? Spíš Vy nebo Váš protějšek?

M1: No do toho hodně zasahovala jeho rodina, především jeho matka. On vlastně též, stejně jak já vyrůstal jenom s matkou a ona nás vlastně ve finále, ani mě, ani moje dítě neměla ráda. A asi měla nějakou i zášť kvůli tomu, že oni jsou Slováci a já jsem Češka. Což mě vlastně vůbec nejdřív nenapadlo že by se mohlo stát, no a moje dítě má teda taky české občanství, tím pádem je jakoby moje... je prostě po mě, a tím pádem ji vlastně moje tchýně, nebo teda její babička vůbec nemá ráda... No a její otec je z pěti dětí a je nejmladší, on se narodil vlastně o deset let později než ostatní totiž, takže on vlastně vyrůstal taky v takovém nějakém tom módu jedináčka a hodně je na tu matku fixovaný a on vlastně... žije pro ni.

V: Takže se při tom rozhodnutí rozhodoval i dle názorů jeho matky?

M1: Ano, hodně, co řekla maminka to platilo. Takže to byla spíš vlastně její práce, než abychom se o tom spolu nějak pořádně pobavili, a on se o tom asi taky nechtěl nikdy moc bavit, takže to že se mi vlastně moje holčička narodila, bylo takové i finální rozhodnutí, jelikož oni mě neměli nikdy moc rádi. Takže vlastně kdybych to měla nějak shrnout... asi prostě jsem se stala samoživitelkou kvůli tomu, že od dcerky tatínek se mnou vůbec v podstatě pak už nekomunikoval, a bylo to takové... narychlo no.

V: A vy jste byli sezdání? Jakože byli jste manželé, nebo to byl Váš přítel?

M1: On byl už můj manžel a my jsme se vlastně rozváděli no. Takže jsem teď sama, a nemyslím si, že bych si teď chtěla ještě někoho hledat, nebo jako... Vlastně ono by to asi když nad tím přemýšlím bylo i fajn, aby se měl kdo o nás postarat, ale zároveň mám z toho docela strach. Mám teď kolem sebe takovou moji obrannou bublinu a asi do ní nechci nikoho zatím vpouštět.

V: Chápu, je to složitá věc. Přesunu se tedy k další otázce, a ta zní; jak byste popsala svůj přístup k výchově Vašeho dítěte?

M1: Jako můj osobní přístup k výchově? No... já to asi se snažím brát tak, jak to je, nějak přirozeně. Snažím se hodně. Ale učím se hodně za pochodu, co se má dělat a tak, co by bylo asi tak pro ni nejlepší... Jakoby, ona je fakt šikovná totiž a přijde mi, že i hodně učenlivá, jo... Jako i ruce po záchodě nemá problém si umývat nebo takové základní hygienické návyky prostě zvládá... Jo, prostě takové základní věci dává no. Ale mám s tím, jako s tou výchovou někdy hodně starostí, protože se starám především o to, jak ji uživit, jak mít střechu nad hlavou, co a jak dělat pro to, aby prostě všechno měla a uměla, což ona, jak sem už řekla sice umí, ale tak... Někdy ji ale taky musím za něco trochu vynadat, zase to není úplně svaté dítko.

V: Takže uplatňujete ve své výchově například nějaké tresty, či volíte spíš jiný styl výchovy?

M1: Tresty určitě ne. Tresty né. Ona je zlaté dítě, ona je jako hodně aktivní, to jo, jakože vyřadí se, ale zase zároveň umí být si myslím hodně samostatná, což vlastně i tak nějak... musí. A je prostě strašně hravá, ona si umí hodně vyhrát jak s panenkama, tak venku jen tak, třeba si hodně hraje na pískovišti, nebo s nějakýma papírkama... Ted' se třeba stalo, že zasela nějaké oves do pískoviště a ona je z toho hrozně šťastná z takových maličkostí, sice jsem to pak musela všechno vytahovat, ale tak je to dítě že, ať si pohraje, s čím může. Dokonce vlastně i hříby mi tam sadila kdysi! Nebo přišla s „podkolenkama“ od písku, že si namazala nohy pískem a měla to jak podkolenky. A takové věci jsou spíš k zasmání a vlastně je to takové... dětské no.

V: Takže ji necháváte spíš takovou volnější výchovu?

M1: Ano určitě, snažím se ji vychovat prostě tak, jak jsem byla asi vychovávána aj já. Prostě chci, aby si užila svoje dětství no, dokud ho má. Tresty mi přijdou takové zbytečné, sice jo někdy na ni trochu zvýším hlas že nebo tak, ale určitě nic horšího. Ani bít ji nechci, to si zase myslím že měli hodně naši rodiče zafixované, že se má dítě za něco jako... udeřit,

ale to není nic pro mě, já chci hlavně aby byla hodná a zdravá, a ne aby se mě ještě, nedej bože třeba bála. A myslím si, že mi ta výchova jde docela dobře, že to není až takový problém pro mě. Vlastně já když s ní mám nějaký problém, tak se snažím to řešit co nejvíc trpělivě.

V: Dobře, děkuji. Setkáváte se tedy při výchově s nějakými výzvami či obtížemi, které byste chtěla zmínit?

M1: No... obtíže. Těch je poměrně dost bych řekla. Já osobně mám teda nulovou podporu, od všech. Jak od vlastních rodičů, tak i od sourozenců, ale i ze strany mého vlastně bývalého manžela. Já jsme se ocitla docela v situaci, kdy pro mě je důležité, abychom fakt měli teda tu střechu nad hlavou, a to jídlo, abychom prostě alespoň nějak fungovali... Takže tímto se teď zabývám o dost víc než tou výchovou, protože ona je vlastně hrozně hodná, a přijde mi... taková v pohodě. Taková fakt samostatná, pohodářka... Ona je veselé dítě... No a já jsem třeba mateřskou dostávala fakt malou, to byla úplně směšná částka. A jinak jsem docela dlouho nemohla sehnat práci, protože mi každý řekl že „no, ale tak vy máte dítě doma, a my po vás chceme, abyste tu byla...“ já nevím prostě v tu a tu dobu že... Jinak mě teď nic moc nenapadá.

V: Ted' mě tak napadlo, Vy jste třeba říkala, že si Vaše dítě dokáže pohrát s čímkoliv. To mě vede k otázce, zda má třeba dostatek nějakých hraček, se kterými si může hrát?

M1: No, ona tímto rozhodně netrpí, jakože... vlastně jednu dobu fungovala i moje mamka, kdy ona se hodně o ni starala a nějaké takové věci nám pomáhala zařizovat, ale ona má i hodně hraček po mě teda. Protože já jsem se vždy o ty svoje hračky dobře starala. Jinak teda ano, ona si dokáže vyhrát úplně se vším, třeba i s nějakýma klacíkama, vlastně my jsme totiž furt venku. Nebo třeba ona má i puštěné nějaké videa s koňmi, ona má koně hrozně ráda, a často si postaví z něčeho překážku a hraje si na to, že je kůň. Řekla bych teda že se jistým způsobem i od ostatních dětí v těhle zálibách trochu liší...

V: Takže jste neměla takový ten pocit, že Vám, nebo teda ji něco v tomto ohledu chybí?

M1: Tak ona je pravda, že teď už trochu začíná být takové, že někdy si všímá, nebo ne všímá... ale spíš že na to poslední dobou začíná víc reagovat, že vlastně některé děti mají takové a makové věci... Jako do té doby teda než byla ve školce, tak si fakt vážila úplně všeho že, ale jistým způsobem po tom co do té školky vešla, tak už se začala trochu srovnávat i s ostatníma no... Jakože třeba přestala mi jíst některé jídla co ji předtím vůbec nevadily,

třeba papriku teď vůbec nechce, protože je ve školce asi nějaký trend že papriku prostě nikdo nejí. Nebo i to oblečení a tak, „maminko kamarádka má hezkou sukni“ a pak se mě vlastně zeptá, jestli jí to třeba donese Ježíšek na Vánoce nebo tak no... A jako určitě nemá jako dítě všechno, co by potřebovala nebo tak něco, jako některé jiné děti... ale zase si na druhou stranu myslím, že toho přece jen ani nemá zas tak málo. A jinak ještě obtíže... no, tak třeba ona teď v poslední době nechce moc chodit do školky ani. Ona nemá ráda moc ani ty děti tam a ani paní učitelky. Ona mi třeba řekla, že na ni paní učitelka křičela, protože nechtěla vypít kakao. No a já sem tomu nejdřív moc nevěřila, protože přece děti si dokáží vymyslet cokoli, ale nikdy nezapomenu asi na to, jak já jsem za jednou z těch učitelek stála, když jsem si ji šla vyzvednout, a ona po ní řvala, že si má na sebe natáhnout punčochy pořádně. Jenže ona nemohla, protože vlastně měla vlhké nohy takové zpocené. A oni třeba i často mi říkali něco v tom smyslu, že vlastně ona má nějaký syndrom jedináčka nebo co, že je rozmazlená a že nic neumí, ale ona si dokáže dokonce i zavázat tkaničku. A ona vyrůstá vlastně v podstatě pořád jenom se mnou, jako s dospělákem. Ona se třeba s dospělým nějak poradí raz dva, ale s děckama si prostě nerozumí, ona se neumí pořádně začlenit do toho dětského kolektivu. To ji dělá docela velký problém teda. Ona se nechce moc bavit i kvůli tomu, že ji třeba už i ve školce jeden kluk furt nějak šikanuje a třeba bere hračky se kterými ona si hraje i přes to, že jsme spolu vlastně měli s rodiči ohledně toho i sezení. No, takže každé ráno je to pro nás docela výzva, dostat ji do školky. Nebo ona je taková i stydlivá v tom ohledu, že nechce moc ve školce chodit na záchod, protože ji vadí, jak tam na ni vidí i ty ostatní děti.

V: A nepřemýšleli jste třeba i nad změnou mateřské školy, když tam má takové potíže?

M1: No ona nejdřív chodila do jiné školky, a ona se tam taky jako moc nebavila s žádnými holkama i když ona prý hodně chtěla. Ona tam chodila s trochou radosti jen kvůli tomu, že v té školce měli princeznovské šaty, které byly její oblíbené. A v té druhé školce ji mrzí že ty šaty nejsou, no... No a já jsem to vlastně řešila hodně kvůli tomu, že my jsme se stěhovali sem do města z vesnice, tak proto přešla jinam. Jinak teda teď už to asi došlapem nějak v té školce...

V: Dobře, v tom případě teda se přesunu k tomu, jak vnímáte svou psychickou odolnost v roli maminky samoživitelky?

M1: Tak já nemám, nebo teda nejsem už moc s rodiči v kontaktu, takže od nich fakt podporu nemám, a to je věc která mě trochu... zaráží vlastně, a určitě bych byla víc odolná,

kdyby mě ti rodiče pomohli... Nebo já nemám vlastně ani moc kamarádek už, tím, jak na ně nemám ani moc čas, takže... Já si ale myslím, že na sebe můžu být hrdá, pyšná, protože to nějak zvládám. Ale jsou tu i nějaké chvíle, kdy jako... stane se nějaká úplná... blbost jo, a já mám ten prostě strašně už... já se dokážu zhroutit no, ale pak se zase hned jako postavím na nohy, ale... Ale na druhou stranu, když mám někdy takový ten pocit, že už to nezvládám, že to už nedám, že prostě už nechci... tak vždycky tě to děcko nějak podrží, to děcko, jak tě miluje, tak tě nějak podrží nad tou vodou. A hlavně mám někdy pocit jako kdyby moje nálada i závisela na tom, jakou náladu má ona. Ona je jako většinou fakt veselé děcko a snaží se furt dělat nějaké vtipné kraviny no, takže to mi taky určitě pomáhá v tom ty svoje starosti tak nějak upozad'ovat, a starat se o ni no.

V: A dokážete si vzpomenout na nějaký jistý okamžik při výchově, kdy byla ta psychická odolnost nejvíce zkoušena?

M1: Tak asi celkově... celé to období školky zatím. To je pro mě i pro ni silně traumatizující. Protože ona do té školy prostě nepůjde, nechce tam chodit a každý den je to dlouhé, nekončící stěžování si, že ona tam vlastně vůbec nechce, a ptá se mě proč nemůže zůstat se mnou... Nebo zase jsou tu i nějaké ty okamžiky teď ne s mojí dítětem, ale třeba s mojí mámou, kdy ona vlastně hodně chlastá a ona když u ni byla jednou, tak se jako opila a chtěla ji ubližovat. Takže to se mnou hodně cloumalo, že člověk prostě se cítí tak nějak na dně. A to teda nesouvisí vůbec s tou dcerou, to souvisí všechno s tím mým okolím, jak oni vlastně přistupují ke mně v některých chvílích. Jinak já si myslím, že kdybych měla podporu jenom čistě toho manžela, tak já si myslím, že já bych s dcerou neměla moc problém. Jako já nechci říkat, že ona je skvělé děcko, určitě mě... štve, jo, prostě zlobí tak jako všechny ostatní děti, ale ne až tak, že bych si s ní prostě nevěděla tolik rady. Jako my po tom, co jsme se přestěhovali do toho paneláku, tak tam se to tak trochu zlomilo prostě, že ty děcka jsou tady trochu jiné než ty děcka na vesnici...

V: Určitě. Takže myslíte si, že i u Vašeho dítěte vnímáte vliv nepřítomnosti mužského vzoru?

M1: Jako... Dcera, abych pravdu řekla, tak má svůj názor od narození. Už jak tátu viděla, tak řekla „ne, to nechci“, jo. Ona má absenci mužského vzoru vlastně i ze strany otce, i ze strany dědy, i ze strany strýce, jo... Jakéhokoliv vlastně muže. A i když jsem měla jednu chvíli vlastně přítele, tak on byl jako... že tu dceru vlastně odsouval pryč, že ji jako nechce. Ale tím, že pro mě ona byla vždy středobod vesmíru, pro mě je nejdůležitější na světě, takže se ten vztah nepodařil. Já bych nikdy nedala přednost chlapovi před mojí dcerou... Takže

určitě tím trpí. I kdykoliv se objevil někdo, kdo projevil sebemenší zájem o nějakou její zálibu, tak ona byla jako... šťastná, strašně šťastná. A ona už si uvědomila, že já ji na cokoliv řeknu... kladně, odpověď. Takže se učím hodně odpovídat i nějak záporně, i když se mi to třeba moc nelíbí a vidím že ji to třeba raní nebo tak, ale taky nemůžu ji pořád hodnotit jenom kladně, že. A přestala mi teda v tom totiž věřit, že já jsem třeba řekla nějaký názor, pak někdo jiný řekl opačný názor, tak ona mě nevěřila a jemu jo. Takže ona si asi nějak uvědomila už, že aha, mamka mě pořád hodnotí jenom kladně, ona mě jenom chválí, protože mě miluje. Anebo když se najde třeba nějaký můj kamarád, který ji jako obejmě, tak na ni to jde vidět, že ona se cítí vlastně moc hezky, jo. Že prostě je tam i někdo jiný, kdo ji má rád a je to prostě chlap no. Takže si myslím, že ten chlap v tom jejím životě chybí. Nebo taky nevím, jestli je to tím, ale ona, když už ji má někdo rád, tak ona si myslí že ji ten člověk prostě rád nemá a pak se tak trochu straní. Nebo nemá ani moc sebedůvěry. A já si myslím že se to v ní odráží i ode mě, protože já taky už nemám ani v chlapy tu důvěru, co sem kdysi měla. A jsem teď v takové fázi, kdy ano klidně si můžeme udělat hezký večer a zajít si na večeři, ale prát ponožky ti prostě nebudu. Dítě už mám a nepotřebuju se starat o další. A myslím si, že jsem se za tu dobu, co se starám o dceru naučila už spoustu věcí, spoustu... Uh, prostě veškeré věci, ne jenom o té výchově, ale o tom všem, o tom rodinném životě, a cítím se jak vlastně takový „babochlap“... No, a ještě k tomu že ona si moc nevěří, tak to je sice taková blbost, ale teď má takovou „úchylku“ na rukávy. Ona, když já ji vyhrnu rukávy, tak to musí mít úplně přesně zarovnané, milimetr na milimetr stejně tak, aby nebyly rozdílně dlouhé jo, a to je vždycky, „mami ne, sprav mi to!“. Jo, a to je jenom s těma rukávama, nikdy nic jiného. No a já si myslím, že to je taky tím, jak vidí že se třeba ty holky v její třídě upravují, tak chce být taky nějakým způsobem prostě hezká a upravená no. Hlavně je tam možná i to, že ona je taková snědší než ostatní děti, a taky tím trochu vyčnívá z davu, nevím.

V: Ještě mě napadla jedna taková otázka, která by mě zajímala. Máte třeba někoho, kdo by Vám ji hlídal? Nebo jak to řešíte s prací?

M1: Noo, já mám štěstí v tom, že já mám sousedku, která je na mateřské, a ona, když je potřeba, tak mi ju pohlídá. Dávala jsem ji někdy i k mojí mamce teda, ale to byly vždycky úplně nervy, jo jakože jestli ji náhodou něco nedělá, jako nějaké naschvály, jo a já jsem z toho měla vždycky hrozný strach, takže od toho jsem pak po přestěhování hned upustila a od té doby mi ji hlídá vlastně... v podstatě jenom sousedka no. Někdy se poptám i jiných kamarádek třeba, ale většinou je hned vedle, a ono je to i fajn protože já, když přijdu z práce, tak alespoň pro ni nemusím nikam jako... utíkat na druhou stranu města, ale jenom si ji tu

vyzvednu a cupitáme společně kousek domů že. Nebo i když něco potřebuje, tak já jsem dala sousedce moje klíče, aby si kdyžtak mohla pro něco odběhnout k nám a tak. Já ji v tomto hodně věřím...

V: „Jak byste popsala úroveň spolupráce s mateřskou školou, ve které je Vaše dítě?

M1: No... Tak asi proto, že ona je jedináček, a je jenom jedna, moje... Tak, uh... Já mám pocit, že se ty učitelky, prostě, nechovají adekvátně k mému dítěti, jo... Že je rozhodně neberou všechny stejným metrem. Takže my jsme měli nějaké neshody určitě, ale jenom jako v domluvě o té... jakoby výchově, takže tomu dávám tak... šest z deseti. Mám někdy taky takový pocit, že ji budou... nutit jíst to, co ona nechce, protože ono to tam tak docela je... Nebo že když něco nezvládne, tak po ni budou křičet, a to nezvládám, protože já po ni nekřičím, a tím pádem nechci, aby na ni křičel někdo jiný. A ona už to tak nezvládá s tím, že vlastně ji nesedí ani ten dětský kolektiv. Ale zase na druhou stranu jsem ráda, že si tam něco užije, nebo zažije jo, jako třeba že jdou na nějaký výlet, protože se mnou samotnou si ten výlet dovolit nemůže, na to tolik času prostě není... Ale zase když už někam jede tak já mám úplnou psychózu, jestli jsem ji zabalila dost oblečení, jestli bude dostatečně teplé, jestli ji nebude zima nebo horko, jestli ji tam nebude někdo ubližovat jo... Prostě, to je fakt asi... že kvůli tomu že je moje jediná, možná kdyby byla moje druhé, třetí dítě tak to беру jinak, ale jinak... tak, já jsem jako maminka taková přecitlivělá no.

V: Tak mě napadlo vzhledem k tomu, jak jste zmiňovala, že se v mateřské škole s nikým Vaše dcera nebaví... Má alespoň mimo mateřskou školu nějaké kamarády v okolí jejích vrstevníků?

M1: Ne. V moment, co jsme se přestěhovali do města, do paneláku, tak ona nechce chodit třeba nikam jinak ven než tady kousek za barák. Jako chodíme ven furt často, ale ona se bojí těch ostatních lidí trochu, nerada chodí ven... jako někam do města nebo na jiné hřiště, protože ví, že někoho potká. Jí prostě když se někdo zeptá, nebo spíš teda když k ní přiletí nějaké děcko se skamarádit, tak ona je taková, že „ne“... Jo? A místo toho si prostě hraje spíš sama nebo se mnou, že prostě když třeba jde nějaké další dítě za ní na skluzavku, tak ona prostě jde radši za mnou a jdeme sbírat kytičky jo. Nebo třeba i když má mít nějakou oslavu narozenin ve školce, tak ona to prostě nemá moc ráda. Jo, ona vlastně... nebo jako asi to má ráda, ale neví, co má dělat se vší tou pozorností asi.

V: Takže jak byste řekla, že vnímáte roli mateřské školy ve výchově Vašeho dítěte?

M1: Já jsem třeba doufala v to, že se ve školce dokáže... teda naučí jíst to, co doma prostě nejí jo. Jenže tam se stal úplný opak a převrátilo se to teda. Ona si uvědomila, že tam vlastně může něco odmítnout. A já sem teda doufala, že ona bude lepší, ale ona se úplně zkazila v tom. Jo oni ji to tam takto ty ostatní děti naučily prostě. Třeba u mandarinek už nejí slupky, a u... těch no, pomerančů. Nebo jsem i doufala že se pokusí v té školce ji víc za...socializovat? Jakože aby ten přechod do jiné školky víc zvládla a tak... Ale to mi právě přijde že se moc nesnaží, že prostě jo, posadí ji nebo nechají ji sedět hentam na gauči a nudit se. Jako u ní si myslím, že ta školka jí toho zas tolik nedala. No... A myslím si, že kdyby zůstala víc se mnou, kdybych měla jiné možnosti, rodinné i finanční... tak by to vypadalo asi jinak. Že ta školka je teď taková, že ty tam to dítě odložíš, ono to tam přežije a pak si ho zase vezmeš domů. To je můj názor na školku právě teď. Jsou odolnější děti, kterým se tam líbí a prostě, jsou tam spokojené, ale... Pak jsou děti jako ta moje, jako ten můj miláček, a... a tak no, však už jsem to říkala, to bych se opakovala.